

IMMUNIZATION AN ASSURANCE OF GOOD HEALTH TO CHILDREN

VACCINATIONS When and How Many

Age to Start Vaccination	Name of Vaccine	Name of Disease	How Many Times
Birth	BCG	Tuberculosis	Once
6 weeks	Polio	Polio	Three times with intervals of at least one month
6 weeks	DPT	Diphtheria Pertussis (Whooping Cough) Tetanus	Three times with intervals of at least one month
9 months	Measles	Measles	Once

Babies should receive all vaccinations by the time they are twelve months old.

Pregnant women should get themselves vaccinated against Tetanus (TT) twice—in an interval of at least one month—during the later stages of pregnancy.

देवीच्या साड्या

एका जवाहिराच्याकडे गोवर्धन नावाचा एक नोकर होता. काही दिवसांनंतर एकाएकी त्याची नोकरी सुटली. त्याच्या मालकाने व्यापारात लागून रुपये कमवले. तरी पण त्याच्या मनात समुद्री व्यापार करायची फारा दिवसाची इच्छा होती. म्हणून एके दिवशी तो सव्हापरिवार आपलं गाव सोडून निघाला.

घर सोडून निघते वेळी व्यापाऱ्याने गोवर्धनच्या हाती एक हजार रुपये दिले नि म्हणाला—“हे बघ गोवर्धन, खूप दिवस तू माझ्या जवळ इमानदारीने काम केलंस, म्हणून मी तुला ही रक्कम भेटोदाखल देत आहे. बाता आपल्या कुटुंबाचं पालन-पोषण करण्यासाठी तू दुसरे काही तरी कर.”

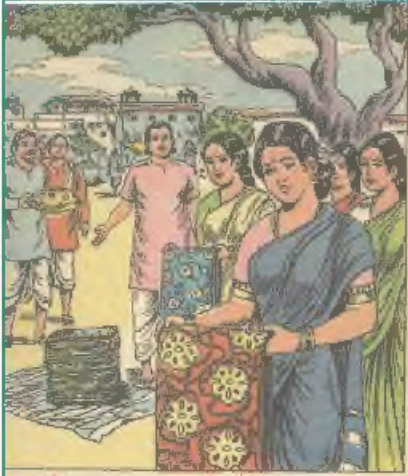
नोकरी सुटल्यामुळे गोवर्धन गिरास होऊन घरी बाळा नि बायकोला सर्व हकियत सांगितली. तबऱ्याचं सान्त्वन करीत

बायको गोमती म्हणाली—“जे काही झालं, त्याच्या बद्दल काळजी करीत बसून आता काय कायरा? तुम्हाला एक हजार रुपये मिळालेले आहेत. त्या मांडवलातून साड्यांचा व्यापार सुरू करा.”

“तुम्ही सोमपूरला जाऊन बांगत्या पक्क्या रंगारच्या साड्या खरेदी करून आणा. मी त्यावर कसोपा-काय करीन. बांगत्या किमतीला या साड्या विकल्या जातील बघी मला काही आहे. बापण त्या साड्यांना एक छान नाव देऊ.”

बायकोने सुचवल्याप्रमाणे एक आठ-बडघात गोवर्धनने साड्या खरेदी करून आणल्या. गोमतीने त्या साड्यांवर छान कशिदा काय केले.

या नवीन प्रकारच्या साड्यांना एक सुंदर नवीन नाव देण्याचा गोमतीने विचार केला. तिने पुष्कळ नावांची कल्पना केली,

पण त्यातील एक ही गिला आवडले नाही.

साडघांचं गाठोडं हाडून गोमती म्हणाली-
“बरं का, मी खवरच या साडघांसाठी एक नवे माव खोचून काढीन. तुम्ही या साडघा शहरात घेऊन जा नि लोकांना दाखवा. हातो हात विकल्या जातील याबानल मला खात्री आहे!”

गोवर्धन साडघा घेऊन शहरात पोचला. बासवत्यावर मोठ्या जिराफेने लोकांनी साडघा पाहिल्या, पण कोणी खरेदी माव केल्या नाहीत. कारण त्यांना बघी मोठि वाटली की मृतल्यावर हे कशीवाकाय दिवले तसे राहणार नाही, नि गग साडघा

आकर्षक राहणार नाहीत. संध्याकाळ पर्यंत गोवर्धनने ठिकठिकाणी साडघा दाखवल्या, पण त्याची एक ही साडी कोणी खरेदी केली नाही. शेवटी चिडून तो परत आपल्या गावाकडे यत्नला निघाला.

गोवर्धन आपल्या गावाच्या अलीकडच्या भावी पोचला तोपर्यंत बंधार पडला. तो दमला होता आणि पुढे चालून त्याला आता कठीण वाटू लागलं. म्हणून थोडी विश्वांनी चेण्यासाठी तो जमलाच्या एक देवीच्या देवळाच्या सवतऱ्यावर जाऊन बसला.

अर्धा घास विश्वांति घेतल्यावर गोवर्धन चबूतऱ्यावरून उतरला आणि साडघांचं गाठोडं बोत्यावर पेंथार इतक्यात घेवो म्हणून पुढे येऊन उभो राहिली नि म्हणाली-
“तुम्हा गाठोड्यात तर छान छान साडघा दिसताहेत!”

खण खण गोवर्धन आपणखर्चकित दाला. मंतर ती नम्रतापूर्वक देवीला म्हणाला-
“होय देवीजी, साडघा तर सुंदर आहेत. या विकण्यासाठी मी शहरात गेलो होतो. पण भासं पुसण्य! एक ही साडी विकली गेली नाही.”

“असं होय? मी पाहू का तुम्हा साडघा?” देवीने विचारले.

गोवर्धनने गाठोडं उघडलं आणि देवीला एक-एक साडी दाखवू लागला.

“हे बघ, हा रंग मला खूप आवडला. म्हणून पुजाऱ्यावर अंध-विश्वास ठेवून या साडीवर काढलेला कधीदा फारच छान आहे. ही जरीची साडी हर फारच सुरेख आहे!” असं म्हणत देवीने सर्व साडघा. एका बाजूला ठेवून घेतल्या!

“देवीजी, आपण असं का म्हणता? भक्त लोक तर तुम्हाला एकाहून एक सरस साडघा अर्पण करीत असतात ना?” गोवर्धनने प्रश्न विचारला.

“भक्त-मंडळी ज्या साडघा देतात त्यापैकी छान छान साडघा तर पुजाऱ्याची भांडखोर बायको स्वतःसाठी ठेवून घेते, त्यामुळे पुजारी निरुपायास्तव तिणकस साडघा मला नसवतो. मंदिराचे विपवस्त पुजाऱ्याच्या बायकोचे नातेवाईक आहेत,

म्हणून पुजाऱ्यावर अंध-विश्वास ठेवून त्यांनी मंदिराची जबाबदारी पुजाऱ्यावर सोपवली आहे!” देवीने गोवर्धनला समजाऊन सांगितलं.

गोवर्धनने देवीला नम्रपणे नमस्कार केला आणि म्हणाला-“देवीजी, आपण माझ्या साडघांचा स्वीकार केला, हे माझं केवढं भाग्य!” असं म्हणून गोवर्धन तिथून निघाला.

“एक, जरा पांढ. साडघांची किंमत घ्यायचं विचारलात वाटतं? तू उद्या सकाळी विश्वस्ताच्या घरी जा, ति त्यांना सांग-देवीजींनी माझ्याकडून दोन हजार रुपयांच्या साडघा खरेदी केल्या आहेत. त्यांची किंमत मला मिळावी. पात

तुम्हें नि माझं दोषांचं ही हित आहे.”
देवीन सांगितलं

यानंतर गोवर्धन प्रसन्न अंतःकरणाने आपल्या घरी पोचला. सर्व हकिमत ऐकून गोपती खूष झाली. त्या रात्री पति-पत्नि रात्र भर जागृतच राहिले.

सकाळ होताच गोवर्धन मंदिराच्या विश्वस्तांच्या घरी पोचला, आणि देवीने सांगितल्या प्रमाणे सर्व निवेदन केले.

विश्वस्ताने एकदा गोवर्धनला नस-शिक्षावत् व्याख्याने नि रागा-रागाने म्हणाला-“तुला वेढ तर नाही ना लागलं? देवी तुझ्याकडून साड्या कशा खरेदी

करील? खरोखरीच देवी तुझ्यापुढे प्रत्यक्ष माझे काय? छट, जा पळ इयून.”

मदस्मित करोड गोवर्धन म्हणाला-
“महाराज, पुजाऱ्याच्या करणीमुळेच देवीजींना स्वतः साड्या खरेदी कराव्या लागल्या! नाही तर काय करतील? कल्पियुगाचं महात्म्य म्हणायचं झालं.”

हे उत्तर ऐकून विश्वस्त विडला आणि त्याच क्षणी पुजाऱ्याच्या घरी जायला निघाला. पुजाऱ्याचं घर मंदिराजवळच होतं. गोवर्धन पण विश्वस्ताच्या मागे गेला.

सूर्य उगवला होता, तरी पण पुजारी गाढ झोपलेला होता. विश्वस्ताची हाक ऐकून पुजारी जागा झाला नि दार उघडून बाहेर आला.

विश्वस्ताने गोवर्धन कडे पाहिलं आणि पुजाऱ्याला विचारलं-“हा एक साड्यांचा व्यापारी आहे. याचं म्हणणं आहे की काल रात्री देवीजींनी याच्याकडून दोन हजार रुपये किमतीच्या साड्या खरेदी केल्या आहेत. तुम्हाला हे सर्व साह्यीत आहे का?”

“देवीजींनी साड्या खरेदी केल्या? शिव, शिव! काय हे पाप? हा कोणी तरी निढावलेला झकू दिसतोय, नाही तर गावातील रस्त्यावरून भटकणारा एकादा वेडा असावा.” रागा रागाने पुजारी ओरडला.

विश्वस्ताने विडून गोवर्धन कडे पाहिलं आणि पुजाऱ्याला म्हणाला-“या गोंफटीचा निर्णय जाताच्या आताच लागला पाहिजे. आताच तलावि मंदिराची दार उघडवा बरं!”
पुजाऱ्याने जाऊन मंदिराचे दार उघडले, आणि सर्व लोकांनी काय पाहिलं? देवीच्या पायापाशी साड्यांचं माडोडं पडलंलं आहे, देवीजींच्या अंगावर मात्र एक फाटकी साडी आहे.

विश्वस्ताने पुजाऱ्याकडे कठोर नजरेने पहात विचारलं-“काल सारंकाळी झुलीची सासरी रवानगी करतं वेळी मो देवीला जरीची रेशमी साडी अर्पण केली होती. तुम्ही रात्री ती साडी देवीला नसवण्याबाबत कबूल केलं होतं. कुठं आहे ती साडी?”

पुजाऱ्याचा भरकाप झाला. काबून त्याने मान साडी मातली. यावर गोवर्धन विश्वस्ताना म्हणाला-“महाराज, हा प्रस्न आपण पुजाऱ्याच्या नायकोला विचारायला हवा होता. आपण तो पुजाऱ्याला विचारीत आहात. ते याचं काय बरं उत्तर देणार?”

अगळ विचार केल्यावर विश्वस्तांच्या खळात जातं की पुजारी कशा गैर व्यवहार करीत आहे. विश्वस्तांनी त्याच लणी पुजाऱ्याला कामावरून दूर केले, आणि गोवर्धनला दोन हजार रुपये देऊन रवाना केले. ही सर्व बात माघात आणि आसपास पसरायला फार काळ लागला नाही. लोकांच्या झुडीच्या झुडी देवीच्या मंदिराकडे आल्या आणि त्यांनी देवीची दूजा-अर्चना केली. काही स्त्रिया गोवर्धनच्या घरी गेल्या आणि ‘वाम्हाला देवीच्या साड्या पाहियेत!’ असं म्हणून त्यांनी साड्यांची मागणी केली.

पोनतीला जखत जागृत झाला. ती गोवर्धनला म्हणाली-“आपल्या साड्यांना नाव देण्याचा प्रस्न कसा आपोआम झाल झुटला! लोकांनीच साड्यांचं नामकरण केलं-‘देवीच्या साड्या!’ आपण मरपूर मेहनत करणारी माणसं आहोत. देवीच्या कृपेने आपण आपल्याकडे कशाची ली कमतरता पडणार नाही.”

परीक्षा

मुकुन्द याच्या लग्न आपल्या घरासाठी जबर असणाऱ्या वस्तु खरेदी करण्यासाठी एका दुकानात गेला. तिथे लोकांची गर्दी होती. ती सर्व मित्रांसह जाईपर्यंत मुकुन्द तिथेच थांबला आणि आपली पांजी आल्यावर दुकानदाराला त्याने घाली दिली. आणि दुकानदाराला म्हणाला—”या घावीपमाचे सर्व पदार्थ मला बांधून द्या.”

दुकानदाराने मोठ्याच वेळात त्याला सर्व वस्तु बांधून दिल्या आणि त्यांची एकूण किंमत सांगितली. मुकुन्दने त्याला पैसे दिले. आपण दिलेल्या सर्व वस्तुंची किंमत घेऊन दुकानदाराने बाकीचे पैसे परत दिले.

पैसे मिळून माझी तेव्हा मुकुन्दला आश्चर्य वाटले, कारण दुकानदाराने त्याला बुद्धी दहा रुपये वास्त दिले होते. ”एकाच्या बाबतीत जरा खावट नसायला हवी ईश्याच्या वेग्या-वेग्यात पकडली तर त्यांच्याच इरी शकतात होत, अथवा बाह्याचे इरी.” इतके बोलून तो मावला निघाला.

पण दुकानदार त्याला बाबतच म्हणाला—”तुम्हीही पैसे वेचणा मला संभरची एक तोट खिचिली होती. जे लोक पैसांपासत वेपना असतात, त्यांच्या हातून जगा बुद्ध होताना. जसे पैसे त्यांना परत देण्यावेळा एकाद्या गरीबाला दान करणे अधिक जागृत. असा विचार करून मी तुमची परीक्षा घेतली. मी तुम्हाला जे दहा रुपये वास्त दिले होते, ते घेऊन तुम्ही जाऊ लागला असतात, तर तुमचे संभर मी तुम्हाला नक्कीच परत दिले नवते. पण जाताना तुमच्या प्रभाविकपणाबद्दल मला आनंद वाटला. हे म्या तुमचे संभर रुपये” जसे म्हणून दुकानदाराने मुकुन्दला संभरची नोट घेऊन टाकली.

[६]

[मेरापली बीरसिंहाने सुमेध राज्याचे सिंहासन बळकावले. एका तरुणाने त्याला राजा व राजपरिवार यांच्याबद्दल माहिती विचारली, तेव्हा त्याच्या शिपायांनी त्या तरुणाला कैद केले. बुद्ध मन्त्राने बीरसिंहाला राजा म्हणून मान्यता दिली नाही, म्हणून त्याने मन्त्राची हत्या करण्याची व्यवस्था केली; एका असत बीराने मन्त्राचे प्राण पाहिले. पुढे वाचा...]

दुसऱ्या दिवशी सूर्योदयाच्या वेळी राजा- वानात बीरसिंह राजा शान्तिदेवच्या चालण्याचे अनुकरण करीत फिरत होता. तरीही शान्तिदेवच्या चालण्याचा डोल त्याला सावत नव्हता, सूर्योदयाच्या वेळी निसर्ग सौन्दर्याचा आस्वाद घेत फिरण्यात रावा शान्तिदेवला अतिशय आनंद वाटे असे की केव्हा, कोणत्या दिवशी संकट तो निसर्गाचा पुजारी होता, वग त्याच्या उपस्थित होईल, वाचन काय नम! शान्ति-मनात कोणत्याही प्रकारच्या भीतीला देवला तो माझ शकला नव्हता, त्याचे काय

”बांदोबा”

बरे झाले असेल? राज्यसर त्याला विरोध करणारे किती बरे लोक असतील? ते सर्व एक होऊन आपल्याविरोध एकाच कारस्थान तर करीत नसतील ना? अशा अनेक शंढ्यावणाऱ्या प्रश्नांनी तो मनोमग व्याकुळ झालेला असे. अनेक प्रकारच्या चिन्तांनी ग्रस्त झालेल्या वीरसिंहाच्या समीप नोट नोप लागत नसे. तो मध्यरात्रीपर्यंत अनेक दुःस्वप्ने बघत राही. मनातल्या मनात तो नेहमी पाचरलेला असे. यामुळेच त्याच्या चालीत स्वैर्य अन् आत्मविश्वास दिसत नसे.

“महाप्रभु!” कोतवालाने वीरसिंहाच्या जवळ येऊन हाक मारली. कोठवाल बरा पावरलेळाच दिसत होता.

“काय झाले?” वीरसिंहाने विचारले.
“प्रभु! नेमके त्को ते घडले आहे. जे काही घडले त्याचं अत्यंत दुःख आहे मला! पण नादल्यान झाला प्रभु!” कोतवाल उत्तरला.

“शाल काय? नोट स्पष्ट सांग ना! काय झाले ते स्पष्ट शब्दात नोट वर्णन करून मी काय करालं ते.” वीरसिंहाने गरजत विचारले.

चोहीफडे चौकसपणे पाहून, आपापस कोणी नसल्याची खात्री करून घेत कोतवाल म्हणाला—“वृद्ध मन्त्री, शिपायांच्या तावडीतून निसटून पळून गेला आहे.”

“काय? पळून गेला? म्हणजे नक्कीच तू या कामाचा चांगल्या समर्थ लोकांचो नेमणूक केली नव्हतीस, असंच ना? नाहीतर ती म्हातारा मुटूलाच कसा अन्ता? कोणत्या कामावर कोणाची नेमणूक करावी हे तुझ्या लक्षात आलं नाही! अशीच कामे करणार का इधूर पुढं तू?” वीरसिंहाच्या तळपायाची मग मस्तकाला पोचली.

“हे सांगायलाही शिपायांच्या पैकी कोणी जिवंत नाही. ते सर्व मारले गेले आहेत.” मान साली झालत कोतवाल म्हणाला.

“छी, छी! तू अगदीच भिड्या लोकांना नेमलंस या कामावर!” वीरसिंह गुरकावला.

“प्रभु! आपण क्षमा करावी. खरं काय घडलं हे मला माहीत नाही. पण सकाळी नगरसीमेंजवळ सीम्ही शिपायांची भेत्त घडलेली होती. एक गोष्ट पाच नक्कीच, की आपल्या वृद्ध मन्त्र्याचे एकाच वेळी तीन वीर योद्धांना इशः मारले असेल ही विश्वास ठेवण्यायोग्य गोष्ट नव्हे. दुसऱ्याच कोणाचं तरी हे काम असलं पाहिजे.”

“मग कोणी केळ असेल सांग पाहू!” वीरसिंहाने विचारले.

“तेच रहस्य उकलत नाहीय. त्याचा पत्ता लावण्यासाठी मी गुप्त हेर नेमले आहेत. ते चारी विशाल रवाना झाले आहेत. कसून तपास करण्याचं काम चालू आहे.” कोतवालाने सांगितले.

कोतवाल थोडा वेळ गप्प राहिला. वीरसिंह मूठी आपटत म्हणाला—“हा थोका आपल्याला मुळापासून उपटायला हवा. हे असंच चालू दिलं तर आपल्याच प्राणांवर बेथेत. मला तर वाटतं की आपल्या-विरोध काही कारस्थान चालू असलं पाहिजे. कारस्थान करणारे सर्वजण एक होऊन आपल्याविरोध काही झालंचाल करण्या-पुढींच आपल्याला त्यांच्यावर हुल्ला करायला हवा. बरे हॉ!...काल आपल्या शिपायांकडे शान्तिदेवदुल चौकशी करणार

तो तरुण कुठे आहे! तं सुत्रा या कारस्थान करणाऱ्यांपैकीच असला पाहिजे.”

“प्रभु, त्या तरुणाच नाव माहे वसन्त, पण तो काही कारस्थान करणाऱ्यांपैकी असावा असं वाटत नाही. आपण राज्य करते आहेत त्यालाच फक्त त्याचा विरोध आहे, असं वाटतं.” कोतवाल म्हणाला.

“जरीच काही तरी बोलू तकी तो जर कारस्थानी नसेल तर मला आम्हात करून विरोध करण्याची हिम्मत झालीच कशी त्याचा? त्याचा चांगला छळ करा म्हणजे तो सत्य बरोबर बोकेस की नाही पहा.” वीरसिंहाने आज्ञा दिली.

"स्वामी, बागही त्याला अनेक प्रकारे कळले, पण काहीही उपयोग झाला नाही त्याचा!" कोतवालाने आपली बाजू मांडली.

"तर मग त्याचा तानडटोब बंध करा. नगराच्या सर्व प्रमुख रस्त्यांनी त्याला फरपटत ओढून त्या. सर्वांना कळू दे, को शासनाच्या विरुद्ध आन्दोलन करण्याचा कसा अर्थकर परिचाय होतो. त्या दृष्ट्याला शार्वजनिक ठिकाणी फाशी द्या म्हणजे ते पाहून जवळच्या शरकप होईल." बोर-सिंहाने फारमावले.

वीरसिंहाची बाळा घेऊन कोतवाल तेथून निघून गेला.

सावडतोब दबडी पिटवण्यात वाली की, वसन्तला फाशीची घिसा नुनावण्यात

माली आहे. नगराजवळील एक मैदानात फाशीची व्यवस्था करण्यात आली होती.

त्या दिवशी दुपारीच वसन्तला तुरुंगातून काढून प्रमुख रस्त्यावरून त्याची धड काढली गेली.

स्वायेष्टी नगरासल्या लोकांचे लक्ष वेधून घेण्यासाठी कोतवाल भेंबक रंगाचा विचित्र पोशाख घालून एका मजकूर अरबी घोड्यावर बसून त्या भिरवणुकीपुढे राहून— "बाजूला व्हा... बाजूला व्हा." असे ओरडत होता. वसन्तला दिल्या जाणाऱ्या मृत्यु-दण्डामुळे प्रजा भयभीत न झाली तरी हुरकट नाही, पण आपला मोठेपणा पाहून प्रजेने आपली वाहवा करावी—असे त्याला

वाटत होते. पण अचानक त्याच वेळी दाट धुके पसरले आणि जनता त्याला स्पष्टपणे पाहूही शकली नाही; यामुळे तो फारच निराश झाला.

कोतवाल बसला होता त्या घोड्याच्या मागे भागे दसल, जन् त्याच्या दोन्ही बाजंना दोन धिपाई चालत होते. या सर्वांच्या मागून सशस्त्र सैनिक चालत होते. वसन्त वेड्यावर कोंगताच गाव न दर्शवता भोशोरपणे पावले टाकत होता.

तसे पाहता, रस्त्यात लोकांची किंवा इतर कसलीच अडचण नव्हती, तरीही केवळ प्रजेला आकृष्ट करण्यासाठीच कोतवाल सारखा सारखा "बाजूला व्हा." असे ओरडत होता.

इतक्यात बचानक कोणीतरी कोतवालाला घोड्यावरून ढकलून दिले आणि तो बाटकन् वाली कोसळून हातपाय झाड लावला. दुसऱ्याच क्षणी विजेच्या वेगाने अशक्तपणे हाताचे बग्नन त्याने तळवारीने कापून टाकले!

वसन्तने पावे बळून पाहिले, तो एक बुळाधारी बोर त्याला म्हणत होता— "चटकन् बाक्यामार्गे घोड्यावर बस." इतके बोलून त्या घोड्याने आपल्या घोड्यावर उडी मारली आणि लगाम पकडला. पाठीपाठ वसन्तही उडी मारून त्याच्या मागे बसला जन् बोडा वायुवेगाने वेधून नाहीसा झाला. धिपाई भय न बांधण्याने आधीच ठमं राहिले. पण कोतवालाचे कण्टने

ऐकून हे भानावर वाले. जवळ जाऊन त्यांनी कोतवाळाकडून उठवून घेतले.

"मला बोडधावरून कोणी पावलं? घोडा कुठंय माझा?" यावरल्या स्वरान कोतवालाने विचारले.

"बोडा पळून गेला." शिपाई उत्तरले.

"काय? पळून गेला?" कोतवालाने आश्चर्य प्रकट केले.

"हो! अन् कीदोही सुटून गेलाय." दुसऱ्या एका शिपायाने माहिती पुरवली.

"कीदोही पळून गेला? शाश्वत, म्हणजे माझाही मृत्यूच ओढवला म्हणायचा!" असे म्हणत आपली कंबर दाखत वेदनेने कोतवाल विव्हीलू लागला. इकडे बुरखाधारी

व्यक्तीने बुरख्याच्या मध्यभागी पोचून एका गुहेच्या तोंडाशी आपला घोडा बांधवला. दोघेही बोडधावरून काही उतरले.

"आपण वेळेवर पोचला मसतात तर एव्हाना माझे प्राण उडून गेले असते." हात जोडून कृतज्ञता दाखवत वसन्तने बुरखाधारी बीराला नमस्कार केला.

"तू म्हणतोस ते बरोबर आहे, पण मृत्युदण्ड दिला जाण्याइतका मोठा अपराध तरी कोणता घडला तुझा हातून?" त्या बीराने विचारले.

"आमचे महाराज शान्तिदेव कुठे आहेत अन् रातीरात सेनापति राजा कसा बनला, हेच प्रश्न ही दवंडीवाल्याला विचारले. बस! पाहवा प्रस्नांना काहीही उत्तर न देताच शिपायांनी मला कैद केले. मत्तर मी असं ऐकलं की रात्री कोणी अज्ञात व्यक्तींनी तीन शिपाईं मारून टाकले आहेत. म्हणून माझ्यावर आरोप केला गेला की त्या शिपायांचा वध करणाऱ्यांची माझा संबंध असला पाहिजे, आणि बोर-सिहाला शादीवरून दूर करण्यासाठी मा काही कारस्थान रचत आहे. हा अपराध माझ्यावर लादून मला मृत्युदण्ड सुनावला गेला." वसन्ताने सांगितले.

"असं? बरं हे बसो. पण राजा शान्तिदेवचं काही हो झालं असलं तरी

तुमं काय विचडलं स्यात्? स्यादा का इतेका पुळका?" बुरबोवाल्याने विचारले.
 "बा! अशं नशं? बान्तिदेन महाराज आम्हा प्रजाजनांता आपल्या पित्यासारखं वाटसात. अतिशय दयाळू आहेत ते. अशा स्या बभोत्यावर काय प्रसंग कोढवला आहे हे जाणून घेवं आमचं कर्तव्यच नाही का? चिंथाव हा पीरसिंह अतिशय दुष्ट माणूस आहे. हातो भविकार आत्मानरोवर धर्षीत येऊन जनतेचा छळ आरंभला आहे त्याने!" बसन्त म्हणाला.

"तुमं म्हणणं बरोबर आहे बसन्त! त्या दुष्टाचा काटा काढायला हवा आपल्याला! एकदधाने नव्हे, सर्व शत्रूंना आपण आपल्याकडे वळवून घ्यायला हवं." गरमौर बानाबाद तो खीर म्हणाला.

"मग काळ रात्री त्या शिपायांचा बंध जाणवत केलं काय?" बसन्तने विचारले.

"होय, पण त्यांच्या बंध करावचा मासा उद्देश नव्हता. त्यावेळी ते वृद्ध मन्थ्याचा बंध करणार होते. मन्थ्याला घातघायचं,

घर त्या शिपायांचा बंध करणं भाग होतं. दुसरा उपायच नसल्याने मला तसं करावं लागलं. नाहीतर भविकाऱ्यांचं आज्ञापालन करणाऱ्या बिचाऱ्या जशीच व्यक्तीचा बंध करणं मला बजिबात पसंत नाही. आज कुणाचेही प्राण-हरण न करता मी तुला बाचवू शकलो धावा भज्जा फार आनंद वाटला. शिबी माणसंच अशा जशीच अज बसहस्य यामसांदर तळवारे वाटवतात. आपण एक गहान् कार्य करावया कष्टिबड झाली आहेत, तेव्हा आपल्याला साहसापूर्वक शडलं पाहिजे." असे म्हणून बुरसाधारी वीर गुहेत जाऊन काही गोष्टी फळे घेऊन आला. बसन्तला तरी देऊन त्याने शरण्यातून अमृतपुरीला जाण्याचा रस्ता समजावून सांगितला, आणि म्हटले— "तू मावा अमृत-पुरीला जा. तेथे नगराच्या पश्चिम सीमेवरील महाकाशीच्या मन्दिरात जा. तिथेच मंदू आपण द्याल्ले." इतकं सांगून तो दुरक्षाधारी पोदा घोड्यावर स्वार होऊन तेथून निघून गेला. (क्रमशः)

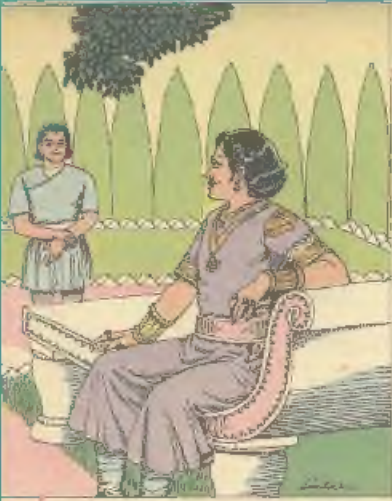

बहुसूची

दुर्जनरचरी राजा विक्रमादित्य त्या साक्षात् परत आला, साद्याच्या फांदीला लढकणारे घेत साक्षी काढून त्याने आपल्या साक्षावर टाकले आणि नेहमीप्रमाणे मीन स्वीकारून तो समजानाकडे चालू लागला. सवात रत्नागारा तेराळ त्याला म्हणाला— "राजा, एका देशाचा राजा असूनही, आपले मिहान्न तात्पुरते दुसऱ्या एकाचा राजावर सोपवून, तू समजानात अशा तऱ्हेने आपला वेळ घालवत असावास. तो तुझ्यागी दगाफटका काढून तुझ्या अनुपस्थितीचा फायदा घेऊ शकेल, याचं उदाहरण म्हणून मी तुला राजा नन्दीवर्धनची गोष्ट सांगतो."

मगिमेखला देशचा राजा धर्मचन्द्र म्हातारा साक्षा, तेव्हा राज्य आपला पुत्र नन्दीवर्धन याच्यावर सोपवून आपण विश्रान्ति घ्यावी असे त्याने ठरवले.

वैताळाच्या गोष्टी

पण आपल्या पित्याचा हा निर्णय नन्दी-
वर्धनला मात्र काहीसा गैरसोयीचा वाटला.
जातापर्यंत जास्तीत जास्त वेळ एकाकी राहून
तो भविष्यात जनकलवाणासाठी काय काय
योजना राववता येतील यासंबंधी विचार
करत असे. बाता नाइलज झोऊन स्वतःला
राज्याभिवेक करवून घेण्यास त्याने संभति
दिली. नन्दीवर्धनच्या राज्याभिवेकानंतर
शोबधान काळात राजा धर्मचन्द्र मुस्यु
पावला. नन्दीवर्धन मोठ्या समर्थपणे राज्य-
कारभार करू लागला. परंतु त्याला
अनेकदा आपल्या एकाकी पूर्वपुण्याची
आठवण होई व तेंच जीवन मायेला जास्त
चांगले, असे त्याला वाटे.

एके दिवशी नन्दीवर्धन आपल्या
विश्रामगृहात विश्रान्ति घेत असताना एक
तरुण त्याला भेटण्यासाठी तेथे आला व
म्हणाला—“महाराज, माझा नाव विश्वकर्म.
वेर्षांतर करव्यात मी चांगला प्रवीण आहे.
वाटसं तर माझी परीक्षा घेऊन आपण
आपल्या दरबारात एकादी नोकरी द्यावी
मशी माझी विनन्ति आहे.”

नन्दीवर्धनलाही वाटले की या वृद्धाच्या
परीक्षा घेऊन पाहवी. तेव्हा त्याने सोजारील
देशाचा राजा सिंहभूपति, भणिमेललाचा
सेनापति विजय व मन्त्री सुबुद्धि यांची
सोपे घेऊन दाखवली. त्या त्या वेळी त्याने
केलेला वेष्ट, ओढण्याची-वाढण्याची लकव
वगैरे हत्के हुबेहुब बळबले की ते पाहून
राज्याभे आनंदयाने लोंढात बोटे घातले!

जाता नन्दीवर्धनच्या आज्ञेवरून विचद-
कर्मने सुद्धा राजाचेच रूप धारण केले,
त्याने बोलणे-वाळणे आणि एकूण रूप
अगदी हुबेहुब स्वतःचेच पाहून राजा आन
हुरपुन बबाले झाला!

विश्वकर्मचे अभिनवन करीत नन्दी-
वर्धन त्याला म्हणाला—“तुझ्यासारखा
कुशल माणूस माझ्या दरबारात राहिला
तर माझे अहोभाष्यच म्हणजे पाहिजे! तू
थोडे विवस इथेच रहा. तुझ्यासाठी एकादी
चांगलीशी नोकरी पाहून देईन मी!”

थरा राजा एका खास गृहाला आपला
वेळ काढत असतो ही गोष्ट प्रजेला कळून
वृकली.

आपली जबाबदारी टाळून स्वच्छन्दपणे
आपला वेळ घालवणाऱ्या नन्दीवर्धनपेक्षा
विश्वकर्म हाच अधिक समर्थ आहे
आणि पुढेही त्यानेच राज्याचा भार
वहून करावा असे आन्दाळन प्रजा करू
लायली.

आपल्या प्रजेसमोर आपली जी नाचवकी
आली त्याबद्दल नन्दीवर्धनला मनोमन फार
दुःख झाले. यावर तो विश्वकर्मला म्हणाला—
“हे पहा विश्वकर्मा, जनतेत माझ्याबद्दल
जी आदर होता, माझी जी कमेंती पसरलेली
होती, ती सर्व तुझ्यामुळे वृळीत मिळाली.

तू जर असं वेर्षांतर केले नसतंस तर हा
जनर्थ झाला नसता.”

“महाराज, आपला वेष्ट धारण केल्या-
मुळेच जनतेत आपणाबद्दल असतोच पसरला
असं जर आपलं म्हणणं जसेल तर, असंच
म्हणावं लागेल की आपण वनके स्वार्थी
आहात.” विश्वकर्म उत्तरला.

त्याने हे बोलले ऐकून नन्दीवर्धन
रागावून म्हणाला—“जनतेचा कोव माझ
काय विचडवू शकणार आहे? त्याच्या
म्हणव्यावरून मी सिद्धासनाचा त्याग करीन,
अन् तू राजा बनशील हे वक्य आहे का?”

“महाराज, क्षमा करा मला. मी जे
काही बोललो, त्याचा नीट शान्तिपूर्वक
विचार करावा आपण!” विश्वकर्म बोलला.

त्याच्याबद्दल कसलाच सशय नव्हते असा नाही जनतेच्या निरनिराळ्या अडचणींवर आपले छात्र केन्द्रित करून विश्वकर्मेने धोब्याच दिवसात त्या दूर भ्रम्याबद्दलच्या धोक्यातून जनवल्या अन् त्या क्षमतात आपल्यासाठी त्यानं भविष्याच्या तेमणुका केल्या. पूर्वीच उरवून ठेवल्याप्रमाणे रोन महिन्यांनंतर नन्दीवर्धनच्या कपातला विश्वकर्मे नन्दीवर्धनला भेटावला गेला.

राजा नन्दीवर्धन त्याला म्हणाला-
"बाता काही वेळाकरता तू हा आस महाकातच रहा. मी स्वतः जरा बाहेर जाऊन तुझ्या राज्य-वासनाबद्दल काय जनमत आहे, हे पाहून येतो."

राजवाड्यात पोचकल्या नन्दीवर्धनला भेटायला मन्त्री मुदुद्वि बाला आणि म्हणू लागला- "महाराज, आज सकाळीच मी मी जायत्या गुप्त हेरांची देशातल्या हालचालीबद्दल माहिती केली. मला अस कळलं की आपण अलिकडे केल्या रोन महिन्यात जे नवे निर्णय घेतले आहेत त्याबद्दल जनता आपली खूप प्रशंसा करत आहे."

नंतर नन्दीवर्धन आपल्या आज्ञा महालात गेला आणि विश्वकर्मेला म्हणाला- "मी आजही काही दिवस या खान महालात राहू इच्छितो. तू पहिल्याप्रमाणेच राज्य-कारभार सभाळत रहा तेंपर्यंत."

आणखी चार महिने असेच निवून गेलं की अवधीत जनतेच्या उद्धारा सवधीच्या निरनिराळ्या योजना राबवून विश्वकर्मेन देशाची नवदीपिक प्रगति केली तव्या. वर्मवाळा त्याने बांधल्या, प्रत्येक गावात धाळा स्थापन केल्या, खतोवादी हाठी नवे पाटबंधारे बनवून घेतले-या सर्वामुळे देशभर राजाची खूप स्तुति केली जाऊ लागली.

परंतु याच परिस्थितीत एक महत्वाची घटना घडली! ही बघी कि हुन्की राजा नन्दीवर्धन राज्य करत असून त्याच सांग घेतलेला विश्वकर्मे राज्य करत असतो अन्

बायोबा

यरा राजा एका खास महानात आपला थंड वाटले असतो ही गोष्ट प्रजला कळून सकली.

आपली जबाबदारी टाळून स्वच्छन्दपणे आपला वेळ घालवणाऱ्या नन्दीवर्धनला विश्वकर्मे हाच अधिक समर्थ आहे आणि मुद्देही त्यानेच राज्याला चार चवून करावा असे मान्योत्तम भवा करू लागली.

आपल्या प्रजेसमोर आपली जी नाचकी झाली त्याबद्दल नन्दीवर्धनला मनोमन फार दुःख झालं. यावर तो विश्वकर्मेला म्हणाला-
"हे पदा विश्वकर्मा, जनतेत माझ्याबद्दल जा आवर होता, माझी जी कर्तरी पसरलेली होती ती सर्व तुझ्यामुळे बुळ्याम मिळाली

तू जर असं बेबातर केळ गस्तंय तर हा अनर्थ झाला नसता."

"महाराज, आपला जेप धारण केल्या-मुळेच जनतेत आपणाबद्दल असताच पसरला असं जर आपलं म्हणणं असेल तर, असच म्हणाव लागल की आपण पक्के स्वार्थी आहात." विश्वकर्मे उत्तरला.

त्याचे हे बोलणे ऐकून नन्दीवर्धन रागावून म्हणाला- "जनतेचा कोव माझ काय विश्वकर्मा शकणार आहे? त्याच्या म्हणण्यावरून मी सिंहासनाचा त्याग करीन, अन् तू राजा बनशील हे शक्य आहे का?"

'महाराज, क्षमा करा मला. मी जे काही बोललो, त्याचा नीट गान्तिपूर्वक विचार करावा आपण!" विश्वकर्मे बोलला

यानस्तर नन्दीवर्धन आपल्या राज वाड्यात गेला. पुढील कार्यक्रमाबद्दल कूप विचार करून त्यात एक निर्णय घेतला. दुसऱ्या दिवशी राजा नन्दीवर्धनने सान्या राज्यात इवडी पित्तली की देशातल्या सर्व प्रतिष्ठित व्यक्तींची आणि नगरातल्या प्रमुख भाषासांनीही मुख्य सभामंडपात हजर न्हव्हे. त्या सर्व प्रमुख भाषासांना संबोधित करून नन्दीवर्धन म्हणाला-“आपली जबाबदारी विसरून मी आगत असल्याचं जमनेचं मत आहे, असं मला कळून आलं आहे. जनतेचा निर्णय मानायचा असं मी ठरवलं आहे. आजपासून विश्वकर्मेच राण्याचा वर सांगायला.”

राजाचे हे बोलणे ऐकून सर्वांनी स्तंभकृति-मुचक टाठ्या वाजवल्या. शवर नन्दीवर्धन विश्वकर्मेला म्हणाला-“जनतेचा अभिप्राय बाहेर काढला आहे आता तूच सिंहासनावर वस.”

ही गोष्ट मान्य न करता विश्वकर्मेने सभासदानांभोर निवेदन केले की-“महा-राजांची आपली जबाबदारी टाळण्याचे वर्तन कधीही केसले नाही अलिकड काही काळ मी त्या योजना अंमलात आणण्या त्या सर्व राजांमंच आसलेल्या हात्या राज्यकारभार करणे ही माझ्या शक्ति-सहारेची गोष्ट आहे आपण सर्वांनी मला सभा कराचो.”

विश्वकर्मेच्या तोंडचे हे बोलणे ऐकून सर्व सभासदांनी हर्षनाद केला-“महाराज नन्दीवर्धनचा विजय असो.”

आता नन्दीवर्धन सभासदांना म्हणाला-“आपणा सर्वांना वाटत असेल की प्रत्यक्ष सिंहासन त्यागणारा हा विश्वकर्मे किती धोर असला पाहिजे! तो किती योग्य माणूस आहे हे आपण ओळखलेच असलं! म्हणूनच मी आजपासून त्याला माझा ‘व्यक्तिगत सल्लागार’ म्हणून नमन जाई.

जनतन या गोष्टीला आनंदान मान्यत दिली. सभा विरजित करून त्या वर

नम्रोया

विश्वकर्मेला बराचर घडून लागू महालात तो त्या जागीना वाटत विश्वकर्मे राजाला म्हणाला-“महाराज आपण फारच निस्वार्थी माणूस आहात.”

ही गोष्ट मान्य न करता विश्वकर्मेला त्या क्षितीस- राजा आदी म्हणण्या मिळ-णाऱ्या सिंहासनाचा विश्वकर्मेने त्याग का वला” अशाकरता, की खरोखरच राज्यभार वाहून त्याच्या अक्षितबाहेरचे होते? तो एकदा नन्दीवर्धनला ‘स्वार्थी’ म्हणाला होता. अन दुसऱ्या वेळी तोच त्याला ‘निस्वार्थी’ म्हणाला-“तुमच कारण काय? या प्रश्नाचा उत्तर माहीत असूनही तू दिली नाहीस तर तुझ्या मस्तकाचे सतत तुकडे होऊन पडतील.”

वाचर विक्रमादित्य उत्तरला- हेतर जाहित झालं होतंच की विश्वकर्मे राज्य-शासनाने अगदी दक्ष आहे पण त्याबरोबरच तो अनिशय प्राप्ताधिक व स्वामोक्षकही होता त्यामुळे ‘राज्यकारभार’ करण आपल्या अक्षितबाहेरचं आहे असं खोटेच

सांगून त्याने सिंहासनाचा त्याग केला एका संदर्भात तो राजाला ‘स्वार्थी’ म्हणाला ते अशाकरता की, खरोखर नन्दीवर्धन-समोर जी समस्या उत्पन्न झाली ती विश्वकर्मेच्या बेशांतर करण्यामुळे नव्हते, तर स्वतःच्याच प्रत्य-पठनाच्या आवडीमुळे! केवळ ती आवड आगळ्यासाठीच राजा अज्ञातवासात गेला होता, या गोष्टीची चेतावणी विश्वकर्मेने त्याला दिली. वाढा राहिला नन्दीवर्धनला पुन्हा ‘निस्वार्थी’ म्हणण्याचा प्रश्न! त्याचं कारण असं आहे की-काही महिनेपर्यंत राज्य कारभारासंबंधी सर्व रहस्य समजून आलेल्या विश्वकर्मेला कुठे बाहेर जाऊ न देता राजाने त्याला आपला ‘व्यक्तिगत सल्लागार’ बनवून आपल्या बुद्धिमत्तेची चूणूक दाखवली यासाठीच विश्वकर्मे राजाला निस्वार्थी म्हणाला.”

राजाचा मौनभंग होताच वेताळ ह्या प्रेतासह अदृश्य होऊन पहिल्या प्रमाणे त्याच झाडावर जाऊन लटकू लागला. (कल्पित)

स्वार्थ व परमार्थ

माणिकपूर गावाच्या गावात दोन छोड पाणने गावात देऊळ बांधण्यासाठी लोकांसमोर येणारी गोळा करू लागली. त्या गावातला मुखमसिह नावाचा माणूस एक तंबाकू कंजुष होता. वगण्यादारांच्या सादाला आपले नाव माहीत हे त्याला कारण असल्याकारण वारंवार एक दिवशी पुण्यासह गावाकडे परतत येताना अंकांक त्याला हे वगणी वसूल करणारे रोपणन घेऊन येतले. त्या गावाच्या मुखमसिहाने असेही कोटवले.

दुसऱ्या दिवशी सकाळी ते दोघे तंबाकू पुण्यासह गावाच्या घरी पोचले. तेव्हा त्याने हसून त्यांचे स्वागत केले. पणुत्रिकित्साक शिवराजला आजच्या म्हुलीच्या ज्ञान दाखवता.

म्हुलीच्या तपस्यून शिष्या कानात कळतात. रड विचरणाने पिटला.

मुखमसिहाना जेव्हात मुखमसिह म्हणाला—“कसमसिह, आपण चांगले वस्तुसास्त्रज्ञ बाह्यत. भावना नारी म्हणून सांगण्यात कुठे गोळा बांधावा हे खाण बर जण.”

माघार लक्षमसिहाने गोळा शोधायची एक व्याग निश्चित करून नकाशा काढून दिना. त्या दिवशी शिष्याकाली सायलीवर जवळच्या लोकांसमोर शिवराज आणि लक्षमसिह बसले बोलले. “एका लोकांनी मुखमसिहाच्याएका एक तंबाकू कंजुष सांगताकडूनही आम्ही देवळासाठी पत्तास झाले बर्याची स्पष्टता बरे का.”

हे ऐकून सर्व लोकांना कोडे साधून घेतले. पण एका म्हुलीच्या सांगताना शिवराजला विचारले—“कायरे, तु जेव्हा एकाद्या अनाथारवर अद्या प्रभारचा हजान करायला जाताना तेव्हा त्याची किती फी घेतोस ?”

“गोळा घाले बरो मी.” शिवराज उत्तरला.

“आणि तू रे, असा वक्त्या माणूस विनास कर किती घेतोस ?” म्हुलीच्या ते लक्षमसिहाना विचारले.

“मी कमीत कमी एवढ्याने खरे तरी घेतोस.” लक्षमसिहाने सांगितले.

“ओहो, तर मग मुखमसिहाने तुम्हाला वर्गशी देऊन आपला स्वार्थ जन्म परमार्थ रोव्हीही घाबल की !” म्हुलीच्या हसत म्हणाला.

बाबोबा पुरवणी-१६

ज्ञानाचा खजिना

तो कोण ?

एक काळी गवा बाह्यत तरुणाने आपल्या काही मित्रांसमवेत समुद्र-यात्रा करणाऱ्यांचे माहिती केले. फित्येक आठवले त्यांनी नावांसमूल जल-प्रवास केला. शंबटी त्याने एका द्वीपाचा पत्ता लावला. पण त्याच्या नावा जेव्हा समुद्रकिनाऱ्या-जवळ पोचल्या, तेव्हा त्यांना दिसले की तेथे एक बसस्थ संस्थ उभे आहे. बाह्यत-कुमाराने आपल घनूष सज्ज केले, पण त्याला एकही बाण आलवादा लागला नाही कारण त्या तरुण स्त्रीने कोणतीच प्रतिक्रिया व्यक्त केली नाही. शंबटी बाह्यत तरुणाने समुद्रकिनाऱ्यावर पाऊल ठेवले आणि त्या तरुणीने एक पुढर वस्त्र त्याला तब्यार केल नंतर त्या दोघांनी विवाह केला. त्या बाह्यत-तरुणाने तथे एका हिन्दू राज्याची स्थापना केली. ही घटना इ. स. १९७ मधील आहे.

या गोष्टीबद्दल हा बाह्यत युवक कोण ?

[पान ३३ मध्ये]

तुम्हाला माहित आहे ?

१. पाकिस्तानचा हे नाव कांथी दिले ?
२. हे नाव केशरी दिले गेले ?
३. या युव्या नावाचा काही वर्षे आहे काय ?
४. कुठ्याचा पत्ता मुम्बई येथे साधा होता. साज या नावाचे नाव काय आहे ?
५. हे स्थान कडे ओढवले गेले ?

[पान ३३ मध्ये]

गांधार- तक्षशिला

आजच्या आपल्या देशाच्या नकाशात गांधार नावाचा प्रांत दिसून येत नाही. तरीही आपल्या देशात असा कोणी मापूस नसेल, की ज्याला गांधार देश माहीतच नाही.

आपल्या प्राचीन साहित्यातही जितके-तिथे गांधार देशाबद्दल उल्लेख सापडतो, अंग वंग, कलिंग भादि छप्पन राज्यांत गांधार ही एक प्रमुख राज्य वाहते. द्दतराष्ट्राची पत्नी गांधारी ही गांधार देशाची मूवराज्ञी होती, यामुळेच तिचे नाव गांधारी पडले. गांधारीचा भाऊ शकुनी गांधार देशाचा राजा होता. कौरव-पांडवांच्या युद्धात शकुनीचा जो महत्त्वपूर्ण भाग आहे तो अवयुगाच आहे.

'सधु' उदाच्या दान्दो बाजूला गांधार राज्य पसरलेले होते. या प्रदेश आज पाकिस्तानात रावळपिंडी व पेशावर जिल्ह्यांच्या नावाने व्यवहारात आहे.

प्राचीन काळानंतरही गांधार राज्याचे वैभव तसेच राहिले. विशेषतः त्या राज्यातील तक्षशिला आणि पुष्कळावती ही नगरे उच्च शिक्षण, संस्कृति व व्यापारउद्योग यांची महान केंद्रे बनून राहिली होती.

विद्वद्विख्यात तक्षशिला विद्वत-विद्यालयात अगद्विख्यात ज्ञाना अनेक बुद्धिमान लोकांनी आपला विद्याभ्यास केलेला होता. इ.स.पू. ५ व्या शतकात जिम्बिसारने भगवद् देसावर राज्य केले होते. त्याच्या दरबारात स्थान मिळालेला वैद्यकशास्त्रज्ञ जोमक, याने सात वर्षे तक्षशिला विद्वतविद्यालयात आपले अध्ययन केले होते.

रावळपिंडीपासून ३० किलोमीटर अंतरावर असणाऱ्या सराय-कोला नामक रेल्वे स्टेशनच्या जवळ तक्षशिलेचे अवशेष सापडले आहेत.

गांधार राज्य काही काळपर्यंत परियान सांज्ज्यात समावळले होते. या राज्याचा काही भाग ग्रीक लोकांनीही विकलेला होता. याच कारणांमुळे त्या प्रदेशातील कला व शिल्पकला यांचे विदेशी प्रभाव पडलेला दिसल्याने स्पष्टपणे दिसून येतो. आजही गांधार कलांसाठी एक विशिष्ट स्थान प्राप्त झालेले आहे.

पूर्वतमय प्रदेशात असून असून असणाऱ्या समतल प्रदेशात राहाणाऱ्या, आणि असामान्य धर्म व साहस यांसाठी प्रसिद्ध असणाऱ्या पठारांनी मानुश्चमि म्हणून पेशावर हे सिद्धार बनून राहिलेले आहे.

साहित्य सोनियाचिया खाणी

साहित्य सोनियाचिया खाणी
महाराष्ट्र शासन, साहित्य विभाग
मुंबई-४०० ००२
२०१८-१९

शिवापुरीन कवकदाम नावाचा एक सामान्य गृहस्थ रहान असं त्याला माझ्याकडे असं कवकदाम नावाचे दोन मजग आणि अर्धे राधाबाई नावाची एक मुलगी होती. त्यांना कवकदाम नावाचे दोन मुलगे होते. मुलगा आणि कवकदाम नावाची मुलगी होती. त्यांना कवकदाम नावाचे दोन मुलगे होते. त्यांना कवकदाम नावाचे दोन मुलगे होते.

कवकदाम नावाचा एक सामान्य गृहस्थ रहान असं त्याला माझ्याकडे असं कवकदाम नावाचे दोन मजग आणि अर्धे राधाबाई नावाची एक मुलगी होती. त्यांना कवकदाम नावाचे दोन मुलगे होते. मुलगा आणि कवकदाम नावाची मुलगी होती. त्यांना कवकदाम नावाचे दोन मुलगे होते.

कवकदाम नावाचा एक सामान्य गृहस्थ रहान असं त्याला माझ्याकडे असं कवकदाम नावाचे दोन मजग आणि अर्धे राधाबाई नावाची एक मुलगी होती. त्यांना कवकदाम नावाचे दोन मुलगे होते. मुलगा आणि कवकदाम नावाची मुलगी होती. त्यांना कवकदाम नावाचे दोन मुलगे होते.

कवकदाम नावाचा एक सामान्य गृहस्थ रहान असं त्याला माझ्याकडे असं कवकदाम नावाचे दोन मजग आणि अर्धे राधाबाई नावाची एक मुलगी होती. त्यांना कवकदाम नावाचे दोन मुलगे होते. मुलगा आणि कवकदाम नावाची मुलगी होती. त्यांना कवकदाम नावाचे दोन मुलगे होते.

कवकदाम नावाचा एक सामान्य गृहस्थ रहान असं त्याला माझ्याकडे असं कवकदाम नावाचे दोन मजग आणि अर्धे राधाबाई नावाची एक मुलगी होती. त्यांना कवकदाम नावाचे दोन मुलगे होते. मुलगा आणि कवकदाम नावाची मुलगी होती. त्यांना कवकदाम नावाचे दोन मुलगे होते.

तो कोण ?

कांघोज. त्याने कांदोडिया देसाची स्थापना केली.

तुम्हाला माहित आहे ?

१. चौथी खूब बरी
२. १९३३ बरी.
३. पवित्र धर्म
४. वेदांक मधील स्थान शिब्युनी.
५. लक्षाट अशोकाने निर्माण केलेला शिला. स्वप्न ही भाव ही तेथे आहे

साहित्य

१. भागवत व महाभारत
२. अद्वैत
३. श्रीगुरु वक्तव्य, बेराग्न शतक नि दीर्घावक
४. उज्ज्वलित. त्याला उज्ज्वलित्या मुक्ताव
५. मुक्तावकाश
६. याच काही भाग दीर्घाव वन पुढे २२०० वर्षे विद्यमान होता.

सुगुणाबाईलाही घटले, की मुलीचे वेशभूषे खरेच आहे. तेव्हा एक दिवस ती गावप्रमुखाकडे गेली आणि तिने त्याच्या अवजड आभरपा मुळांमदल लफार केली. या गावप्रमुखाला गावातले सर्वच लोक खूप मान देत असत त्याने घेतलं त्या निर्णयामुळे सर्वांना बरोबर न्याय मिळतो वगैरेच सर्वांचा विश्वास होता.

सुगुणाबाईशी तिच्या मुला-मुलींच्या कट्टी व्यवहाराबाबतचे कारण या प्रमुखाने बरोबर होईल मग त्याने तिला समजावले- 'ताई तुम्ही मुलीच बिन्ता करू नकोस तुम्हाला नवऱ्याने सरण्यापुर्वी काही दिवस अगोवर सोप्याचे काही वारिने ठेवलेची एक पेटी माझ्या हाताळी केली होती. असे करण्या-

माने त्याच्या काय उद्देश होता, हे काही त्याने मला सांगितले नव्हते. आता मी तुम्हाला मुलांशी या बरोबर बोलू. या पर्यंत तुम्हाला माहित नसेल'.

नंतर प्रमुखाने सुगुणाबाईच्या दोन्ही मुलांना व मुलीला बोलवून घेतले आणि त्यांना सांगितले- 'सुगुणाबाईच ती पालनपोषण न करणारी अन् त्यापेक्षा वेगळे करणारी मुलांचे कर्तव्य असते तुम्ही तिची नीटपणे देखभाल केली नाहीत, तरीही मुलांचे जमता येईल बघी तिची सोय आहे हे नीट लक्षात ठेवा'.

प्रमुखाचे हे बोलणे मुलांच्या लक्षात झाले नाही त्यांनी गटले 'काकाजी', आपल्या बोलण्याचा अर्थ आम्हाला नीट

ममजला नाही जरा स्पष्टपणे मांडा ना'.

गोष्ट अशी आहे की कनकदासन आपल्या मुलुससमयी सोन्याच्या बाणिपांशी एव गरी माझ्या हाती देऊन ते दागिने तुम्हाला दोघा सांठवून अन् राखावाईलाहो! मारस मारते सादून दागिने सांगितले होते पण त्याबरोबरच हे ही सांगितले होते की तुम्हाला कोणी तिला सांभाळण्यात काही कसर केली तर त्यांचा हिंसा त्यांना दायजा मी साफ नकार द्यावा! आजची बिचारीची परिस्थिती पाहून मला असे वाटतय की ते दागिने विकून मोठे निष्ठा पाळतपोषणाची व्यवस्था लावून द्यावी बोल, तुमचे काय म्हणणं आहे?

यावर सुगुणाबाईची मुल व इतर सर्वेच त्या प्रमुखाकडे आश्चर्याने पाहू लागले प्रमुख घरात जाऊन एक पेटी घेऊन आला आणि त्याने सर्वसिद्ध तिने झाकण उघडले त्यात कितीतरी दागिने समचमते होते! त्यांची किंमत पन्नास हजार तरी नक्कीच झाली असती!

आता सुगुणाबाईचे मुलगे म्हणू लागले - 'काका, काळ ते काळ आजवरचेत आम्हाला हातून गी चूक झाली, तिच्याबद्दल आम्हाला क्षमा करा.' असे बोलून ते तिघेही सुगुणाबाईला कामपावत्या घरी नेण्यासाठी आता आम्हाला घेऊ लागले.

सुगुणाबाईने श्र्लेकाच्या धरी आळो पाळीने एक-एक महिना रहायचं कबूल

केले रवा दिवसायामून तिची मुलगी च सुनाही मोठ्या प्रेक्षाल तिची काळजी घेऊ लागल्या. दिव्यासाठी सर्व सोयी त्यानी करून दिल्या. आतंवर काही दिवस सुगुणाबाईने मोठ्या मुलाने घालवले आणि जवळी एक दिवशी तिने राम म्हटला।

मुलांनी वन् आवयने मोठ्या समारंभ-पूर्वक तिचे विवाहाबद्दल पुरे केले.

एके दिवशी ते सर्व गावप्रमुखाकडे गेले व त्यांनी त्याला ते दागिने वाटून देण्यासाठी विनव्ती केली. प्रमुखांनी ही मान्य केली आणि दागिन्याची खरी किंमत करण्यासाठी आणि त्याची बरोबर वाटणी करण्यासाठी शरम नावाच्या सोनाराला बोलावून घेतले. दागिने वाटून शरम आश्चर्यचकितच झाला, कारण ते दागिने सोन्याचे नव्हतेच! खोटे-तकळे सोन्याचे होते ते! शरमच्या तोंडून हे एक सुगुणाबाईचे मुलगे, सुना व मुलगी सर्वजण आश्चर्यात पडले.

सर्वजण एका स्वरात म्हणू लागले "काय काय हे! कदा बोका विला

अ म्हणला. जर दागिने त्यावर आम्हालाच नसत असतील तर काय काय तुम्ही."

बाबर थोडसे हसून प्रमुख म्हणाला— तुम्हा तरो असे कायने उपकार केलत? दागिन्याच्या माटाने सुगुणाबाईवर खाटे प्रेम दाखवलेत तुम्ही! खाटेचा प्रभाव फळ म्हणजेच खोटे दागिने!"

मात्र कोण काय तोंड उगवू शकतार? सुगुणाबाईनी जो निदम बापणूय केला होता—याचे स्मरण करून त्यांनी सर्वांनी शरमने माना खाली घातल्या.

तुम्ही लोकांनी एकलव्य असेल की— असे बोज, तसे राप तुमच मज उस बाहे मखेच हे दागिनेही फक्त बळकत समचम शोषनत बाहेत, वाटून ते काही निराळत आहेत! जाऊ शकता सर्वजण दुर्दै आता प्रमुख म्हणाला.

खर गांठ अशी होती की कनकदासन प्रमुखाजवळ मुलाने दागिने दिलेच नव्हते. त्याच्या मुलाच्याच मरणाबद्दलच घडनगण साठी प्रमुखानेच ही कल्पना लढवली होती.

राखीवर अद्भुत

दोन भाऊ होते—अरविन्द नि मधुसूदन.

थ्रीकोनपुर मध्य दोघानो जवळ जवळ आपली नवी घर बांधली मृत-प्रवेशाच्या वेळी पुरोहित वकट शास्त्रींनी सगळा दिला— वास्तुशास्त्राच्या नियमानुसार ही दोन्ही घर निव्वन बांधली गेली आहेत, पण हाच्या बाजूच्या घराने मुकुन्द नि उजवोकातील घराने अरविन्द राहील तर उत्तम."

दोघ भाऊ अमळ बाबरेल आणि मोठ्या अक्षकड त्यानी वेकट शास्त्रींना विचारल "अमळा की आपल्या घुनने प्रमाणे आपली घर बदलली नाहीत तर काय हाईल वर?"

पुरोहितजीनी संगितल— तुम्हा दोघांनी जन्म-मृत्युची पाहून त्या हिशोबान धी मल्ला दिला आहे जर तुम्ही दोघांनी आपापला घर न बदलली तर काही दुष्ट शक्ति

तुम्हाला शस देखील, पण त्यामुळे तुमच्या जिवाला मात्र धोका नाही."

"बस, एवढाच ना" आम्हाला वाटल की काही मयंकर अश्टिन अस यथेल काय! आपल्या दुष्ट शक्तीवर विस्वास नाही आपल्या स्थैर्या शक्तीवर आम्हाला संपूर्ण विस्वास आहे. मुकुन्द, आस म्हणजे बरोबर आहे की नाही?" अमळ कंठित स्वरात अरविन्दने आपल्या खाटेचा भावाला विचारल.

"माही तर काय?" इकडे विकड गहात मुकुन्द बोळ्या गवनि म्हणाल.

दोघां नावाच्या बोलण्यावर अमळ नाराज होत वेकट शास्त्री म्हणाल— "बस असेल तर माझ्या हुस्ती गृह-प्रवेशाचे कार्य तुम्ही का करवळत? सगळी काही समजत ते तुम्हाला संगण भी मास कर्तव्य समजतो. बातां तुमच्या नाथाबात जे असेल ते जोगा

झाल!" इतक बोलून शास्त्रीजी तिथून निघून गेले

यानंतर अरविंद नि मुकुन्द यांची आपापल्या घरास आपलं सामान समजवतं खूप समान होतं. म्हणून काही सामान त्यांना मन्नी वर ठेवावं लागलं. अरविंदने आपल्या घराच्या मन्नीवर दोन तैलाचे बबे आणू दहा घाण्याची पोती ठेवली. मुकुन्दने आपल्या घराच्या मन्नी वर पाच पवीरांची पोती आणि लोणच्याच्या करव्या ठेऊन दिल्या.

त्या रात्री दोन्ही भावांची कुटुंबीय मंडळी आपापल्या घरात झोपले मध्य रात्रीच्या सुमारास अरविंद काही विचार

करीत होता, सग एक घराच्या घरात लोण बाण्याचा विचार करून तो मन्नी वर गेला. पाहतो तर काय, तिथ घाण्याच्या पोत्याऐवजी उडदाची पोती नि लोणच्याच्या घराच्या त्याला दिसल्या अरविंदने विचार केला—ही पोती तर मुकुन्दची मातेर' व झटपट मन्नीवरून झाली आला नि आपल्या घाकट्या भावाच्या घराकडे निघाला

सकाळी झोपेतून जागे झाल्यावर अरविंद विचार करून लागला—हं कसलं दुस्खाने आपल्या घाकट्या भावाकडोळ समाचर जाणून घेण्यासाठी तो मुकुन्दच्या घराकडे त्यावेळी मुकुन्द आपल्या घराकडे व्हरावयात असुर कसला तरी विचार करीत होता त्याच्या डोळ्यांकडे पाहून अम वाटत होत की राव भर त्याला काही तोंप मिळालेलो दसावी

घाकट्या भावाकडोळ जाऊन अरविंदने विचारलं—वा रे? का तेंप झालं नाही का मिळालो?

मुकुन्दने मोठ्या भावाच्या चेहेऱ्याकडे लोट निरखून पहात विचारलं—अस विसतय की तुला ही रात्र भर झोप आलली नाही काय झालं काय तुला?

यावर अरविंदने रात्री घळला सर्व वृत्तांत कथन केला मुकुन्दने विस्मयगुलक व्यक्तित्व मला तुलाही समजत नाही

वाचोना

अला वव! मन्नीवर जाऊन उडदाच रान झाला आपापचा विचार केला, तर तिथ काय पाहिल की घाण्याचीच पोती ठेवलेली आहेत

हं सगळं काही विचित्रच दिसत आहे. दुष्ट शक्तीवर तुला विश्वास आहे? अरविंदने आपल्या छोट्या भावाला विचारलं

मुकुन्दने उत्तर दिलं—'पुरोहित दैवत शास्त्रात तर आपण स्पष्ट सांगितलं होत की असल्या शक्तीवर आपला विश्वास नाही

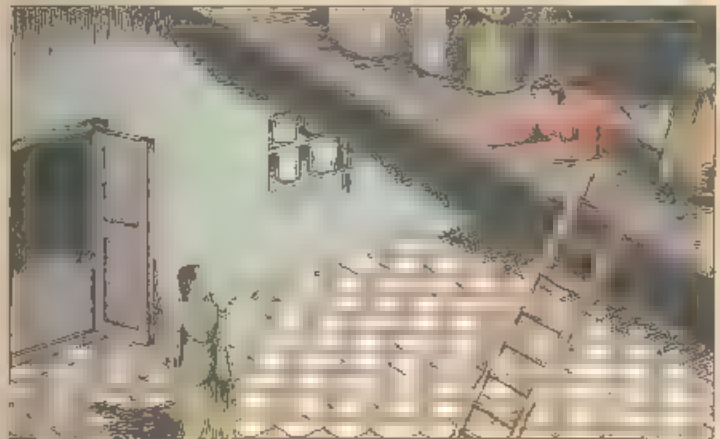
'हाय आपण सांगितलं होत नाही का' मी तर अश्लील विमर्श करतो ते अस म्हणून अरविंदने आपल्या घरात निघून गेला

दोन्ही भावांनी त्या दिवशी रात्रा दुस्वप्नांच कारण शोधून काढायचा निमज्ज केला आणि आपापल्या मन्नीवर जाऊन झोपले

दुसऱ्या दिवशी अरविंदने झोपेतून जागा झाला नि त्याने पाहिलं सगळं सामान जिवलं तिथं सुरक्षित आहे. त्याने आनंदाने आपल्या बायकोला हाक मारली.

हाक एकूण घाकटा भाज मुकुन्दची पत्नी वर आली नि म्हणाली "भाववी, तुम्ही आमच्या मन्नीवर कंढा आलात इत्या मन्त्राल नाही'

अरविंदला आश्चर्य वाटलं आणि तो काही उत्तर देणार एकदयात झोपेतून जागा झाला त्याच वेळी त्याची बायको

गणधीर्गुप्त पोचली आणि सगळी चिडूत म्हणाली- 'काही काय असलं म्हणून का असं रचनीबद्ध हाक मारायला?'

"हे तर एक आणखी दुस्वप्न आहे!" असा काही विचार करीत अरविन्द खगंवा चाकट्या भावाकडे गेला आणि सगळी रचाला मागून म्हणाला- "मुकुन्द, तू तर रात्री काही दुस्वप्न पाहिली नाहीस ना?"

रचाला ब्रह्मचर्यन मुकुन्दने उत्तर दिलं- 'दुस्वप्न! एक ना बोन, किती म्हणून लक्षात ठेवू? सगळी रात्र स्वप्नच पहात राहिलो असतो तरी बरे झालं असतं! पण मधून मधून सारखा झोपेत ज्यत्यय येत राहिला. असच चालू राहिलं तर माझी तय्येत आणखी बिघडायला फार दिवस लागणार नाहीत."

"हुट शक्तीवर पुढा विश्वास नाही ना?" अरविन्दने प्रश्न विचारला.

"मी काय सांगू?" बॅकट साम्ब्रीजी आपल्याला घर बदलण्याचा सल्ला दिला होता, तेव्हा तूच असल्या बंधविश्वासाचा

विरोध केला होयस ना?" ना जे स्वप्न तेव्हा मी समजून नव्हतं ना मुकुन्दने उत्तर दिलं.

बांधा वेळ विचार करीत अरविन्द गावा बसला, आणि सग म्हणाला- 'गावात आहिले की नाही हे आपण घटका ना सांगून देऊ बॅकट साम्ब्रीजी आ रचाला जो सगळा तिला त्यामुळे आपल्या गावात अनात घेऊ नकर निर्माण झाला सगळा नाटके, आपण या काय-विवादात येव नच वरं ही असली दुस्वप्न पहात आपण किती दिवस ओपेवाकून राहणार' शास्त्रीजींच्या सुचनानुसार घर बदलून जाऊ या कशी!"

यमरुतापुर्वक मुकुन्द म्हणाला- 'पण हां यमच आत्मनय नच पा असत'

गावा दिवसतो दोन्ही भावांनी आरविन्द स मन बदलल्या घा स तळ त नर द्याच रात्री काय पण शीणत्याही रात्री त्यात दुस्वप्न पाहिली नाहीत तो त्राम कायमच येला

कृष्णावजार

द्रौपदी, श्रीकृष्णाच्या वापका व अन्य स्त्रिया एका बाजूला परस्पर गप्पा-गोपनी करीत होत्या, तर दुसऱ्या बाजूला सर्व पुरुष भक्तां एकच अपूर्ण वादविवादात रंगली होती. ज्यावेळी अनेक मुनी बळराम व श्रीकृष्ण यांना भेटण्यासाठी आले, पांचो पांडव व सर्व राजांनी उठून मोठ्या आदराने मुनींना नमस्कार केला. सर्वा बरोबर श्रीकृष्ण नि बलराम यांनी ही श्रद्धा भक्तिपूर्वक मुनींची पूजा केली

श्रीकृष्णाची प्रशंसा करीत मुनी म्हणाल 'आपण नर मानव-रूप धारण केलेल मायान् आदि देव आहात! आम्ही ज्ञान, मोठ तत्त्वज्ञानी असलो तरी आपल्या मायच्या प्रभोन आहो'

मुनींच्या सत्सयानुसार वसुदेवाने देवांचे श्रृंग फेडण्याचा संकल्प केला. त्यासाठी एक यज्ञ करण्याची घोवना तयार करण्यात आली यज्ञासाठी आवश्यक सामानाची एक सूची तयार केली. तालुसार यादवांनी यज्ञासाठी आवश्यक सर्व सामग्री जमवली. वसुदेव व त्यांच्या अठरा बायकांनी स्नान करून तवी वस्त्रे व आभूषणे धारण केली नि यज्ञाची दीक्षा घेतली यानंतर मुनींच्या मष्टीत प्रकृति आणि विकृति संबंधी वक्त करून यज्ञ-पुरुषाची आराधना केली, आणि ऋत्विकांना सतुष्ट करण्यासाठी गायी, जमोन आणि सुंदर कन्या यांचे दक्षिणा म्हणून दान दिले यज्ञ संपल्यावर वसुदेवाने अवयुक्त स्नान केले आणि आपल्या सर्व

वधू-जनांना प्रीतिभोजन दिले. नंतर नवे मुनी संतुष्ट होऊन आपापल्या वाय्वाकाढे रवाना झाले. श्रीकृष्णाने प्रेमाने सर्वांना निरोप दिला.

एक दिवशी देवकीच्या घरात एक विचार आला, तिचे पुत्र नलराम नि श्रीकृष्ण ही काही सामान्य पाणढे नाहीत, ते मोठे शक्तिशाली आहेत. त्यांनी आपल्या बुरख्या मृत पुत्राला जिवंत करून पुनः त्यांच्या हाती दिले. कंशाने तिच्या सारे मुलांना माकड टाकले होते त्या सर्वांना श्रीकृष्ण काय आपल्याला दाखवू शकणार नाही?

हाच प्रश्न देवकीने नंदराय व श्रीकृष्णाला विचारला. देवकीची हच्छा

पूर्ण करण्यासाठी दोघे जण यागमाया घारण करून सुतलात पांचल बलि चक्रवर्तीने तिचे त्या दोघांचे अपूर्व स्वागत केले ति त्यांच्या मण्यत्वे कारण विचारले.

'महाराज, प्राचीन काळा स्वायम्भू मन्वंतराच्या वेळी श्रीरीचीचे महा मलय रूपा आणि हरस्वरी बाना एकमेकांवर प्रेम करतांना पाहून हृत्तले होते याचा ऋणाने त्यांना राजपंथाच्या रूपात जन्म घारण करण्याचा शाप दिला होता. नंतर ते स्मर इंदुरीय परिवर्तन पन्थ धुद्रभ आणि धृषि नावाने सर्वप्रथम हिरण्य कश्यपाच्या पुत्राच्या रूपात जन्मले आणि नंतर आमची आई देवकीच्या गर्भातून उत्पन्न झाले. कंशाने त्या सर्वांना मारले आणि संख्या ते सर्व जण आपल्या राज्यात आहेत. आपण जर त्यांना आमच्या घरावर पाठवले तर आम्ही त्यांना आमच्या आईला दाखवून तिची काळजी दूर करू शकू. नंतर त्यांना पुन्हा उत्तम लोकात पाठवून देऊ' बलि चक्रवर्तीला श्रीकृष्ण म्हणाले.

थळीने श्रीकृष्णाची विनंती मान्य केली आणि त्या सहा मुलांना श्रीकृष्णाच्या घरावर पाठवून दिले. आपल्या मृत पुत्रांना पुन्हा एकदा पाहून देवकीला खूपच आनंद झाला तिने त्या सर्वांना आलिंगन दिले, दूध पावले दि त्यांना गन्म भोजन

चांदोबा

दिले. नंतर ही सर्व मुले श्रीकृष्णाच्या रूपाने उत्तम लोकात निघून गेली.

कालचक्र फिरत राहिले नव्यतरी महाभारत युद्धात कौरव आणि पांडव यांच्या राजांचे असलेले लोक मारले गेले. या युद्धाने धृषिणिठाराचा जय झाला त्याला मिहासुतावर वमवून श्रीकृष्ण दारकेला परत आले.

एक दिवशी विष्वामित्र, असित, कण्व, दुर्वास, भृगू, अगीरथ, कश्यप, वासुदेव, अत्रि वसिष्ठ, नाद इत्यादि भूमी श्रीकृष्णाला भेटण्यासाठी आले त्या वेळी काही यादवकुमारांनी सांगुला गर्भवती स्त्रीचा वेष चढवला आणि त्याला मुनीसमोर आणून अत्यंत नम्रपणाचा अवि

आणून विचारले-"आपल्या गर्भातून कोण जन्माला येईल हे विचारायला दिला फार ज्ञान वाटत आहे. म्हणून तिच्या बलाचे आम्ही विचारीत आहोत. आपण तर सर्वज्ञाते वाहात, हिच्या पोटी कोण विषु जन्माला येईल सांगल?"

यावर मुनी अत्यंत रागावले नि त्यांनी शाप दिला-"मुर्खाने, माझ्या गर्भातून कुठलासक मुसळ जन्माला येईल.

यादवकुमार घाबलेले पळून गेले. सांगुचे कापडे काढून पाहिले तर खरबच त्याच्या पोटातून मुसळ बाहेर पडताना दिसले त्यांनी ते बाहेर काढले नि पश्चात्ताप करू लागले-"छह, काय शक्कर पाप केले आम्ही? हे सर्व

मुकुटा शिल्पक राहिले तो समुद्र ते टाकून
दिव्यावर एका माझान गिळला तो मर्या
अप्य माझांबरोबर एका काळपाच्या
जाळयान अडकले नि केळये च्या तावडीन
मापडला काळघात माझाच्या पांढ्यातून
मा जानना आणि मका शिकारयला विला
विजयवाली ते पुकरा आपल्या बाणाच्या
टांकावर बसविला.

अशा प्रकारे मादव-ववाच्या स्वर्णासाठी
सर्व तयारी संपूर्ण झाली.

यानंतर षोडशाच काळात द्वारकेत
भयंकर उत्पात सुरू झाले श्रीकृष्णाने सर्व
यादवांना सुषर्ष सभा-मंडपांत बोलवून
बेतळे नि रणवेना सामनाकडे सांगितले

' मित्रांनी, द्वारकेत निरनिराळी सत्पाल
सहतांना दिसत आहेत. हे सर्व आपल्या
हानीची सूचना देत आहेत. मूर्तनी यादव
बलाका दिलेला हाथ तुम्हा सर्वांना ठाऊकच
आहे म्हणून आता इथून पुढे एक सण
ही आपण स्व रहाण ठरवित नाही बायका
मुल आणि वयोवृद्धांना आपण शस्त्रधारता
प ठवून देऊ, माणि शस्त्रेच बाण सर्व
अण सरस्वती नदीच्या किनाऱ्यावरील
प्रभास तीर्थाकडे प्रयाण करू तिथे जाऊन
शुचिर्भूत होऊन उपवास करू व देवतांची
पूजा करू. ब्राह्मणांना भावी, वन्य जाती
सोड व घरे दान करू. त्यांच्या हातून

बायोवा

शक्ति-कम घडवून आणू अशा रीतीने
आपलो मर्त्य सकट टळवील आणि आपले
द्युम हाईज

श्रीकृष्णाची योजना सर्व प्रमुख यादवांनी
मान्य केली लगचच मित्रया मुल नि
वृद्ध वनांची सख्खदारकड रवानगी केली
मली आणि शस्त्रेने यादव नावात बसून
समुद्र पार करून प्रभास तीर-रंधांनी
पोचले पण इथ त्यांना देव मायने घेरले
सर्वांना मद्य प्राशन करू आणि ते आपाप-
सात लडू लागले शेवटी या सर्वांना
एवाच्या युद्धाच स्वरूप प्राप्त झाले या
युद्ध ते अनंत हत्तीस धाड मारले गेल रय
मोडून पडले प्रमुख यादव मडळी आपा-
पसात दह सळ लागली प्रवृत्त नि संधू

यांनी आपापसात युद्ध केले त्याच प्रमाणे
अक्रूराने भोजा बरोबर, अनिरुद्धाने
सात्यकीशी, सुषट्ठाने संधामजित बरोबर,
सषारते गदुकी तुमिनाने सुरप बरोबर
युद्ध केले. तसेच इतर अन्य बोर ही
आपापसात लडू लागले. त्यांच्यातील बहु
व मित्रभाव नाहीसा झाला वेदघासारख
एकमेकांवा तहार करू लागले.

षोडशाच वेळात त्यांचे सर्व बाण संपले.
सर्वांची शस्त्रे मोडून गेली. त्यांच्या हाती
एक ही आयुध शिल्लक राहिले नाही.
समुद्राच्या किनाऱ्यावर नागरमोने उगवलेले
होते. ते उगटून यादव एकमेकांना मारू
लागले. श्रीकृष्णाने त्यांना यावयव्याचा
प्रयत्न केला. नावर ते रामारच्या भरात

पसतल्यावर मादव प्रमुख काय म्हणतील
कोण जाणे?" नावरत नावरत ते राजा
उपक्षेपकडे गेले आणि त्यांना झालेले सर्व
वृत्त सांगितले

मुनींचा हाथ नि सुसळाची वातमी
लवकरच नव्हे यादवांना सभजली. त्यांना
मोठे आश्चर्य वाटले वन् नीति पण।
राजा सशदेनने यादवांना सल्ला दिला की
त्यांनी ते सुसळ उगाळून त्याचं धुणं
समुद्रात टाकून घाव यादवांनी त्यासमाज
केले. समुद्रातील काटांमुळे ते चुर्चु
किनाऱ्याकडे वाहून गेले आणि तेथे
नागरमोच्याच्या रूपात उगवलेले सुसळ
उगाळून सपत्यावर शेवटी लोखनाचा एक

बलराम नि श्रीकृष्ण सांख्यावर मुटून घडल श्रीकृष्णाच्या रागाचा पारा चडला त्याने भरपूर नगरांमधे उपटून अनेक यादवांचा सहार केला. अशा प्रकारे मुनींच्या शापामुळे बाबाचला प्रमाणे सर्व यादव अंश समूळ नष्ट झाला

आता सर्व लोक घारातीर्थी पडलेले होते. श्रीकृष्णाने चारी बाजूंना दृष्टि फिरवली नि सुस्कारा टाकला- 'चला, आता पृथ्वीचा भार हलका झाला.'

बलराम समुद्र-किनाऱ्यावर योग-तपसि लावून बसला नि त्याने श्रावार्चन केले. श्रीकृष्णांनी स्वतः हे दृश्य पाहिले आणि ते एका विशाल पिंपळाच्या शाखाच्या

सुप्याची उजव्या बांदी वर हाता पाय ठेवून बसले. एक शिकारी त्यांच्या हास्या लाड पावला एक जनावर समजला नि त्याने बाण फेकला. यादवांनी मुसळ उगाळून उरलेला कोवडाचा जो तुकडा समुद्रात टाकला होता, तो या बाणाच्या टोकावर बसवलेला होता

बाण फेकून तो शिकारी पळत आपल्या सावजपायी आला तो ज्याला जनावर समजला होता तो एका माणसाचा पाय होता हे त्याच्या लक्षात आले त्याने येऊन श्रीकृष्णासार निवेदन केले "महाराज, शास्त्रा हातून मोठी चूक झाली कृपया मला क्षमा करा."

श्रीकृष्णांनी शिकार्याला समजाऊन सांगितले- "तू काळजी करू नकोस. माही जी इच्छा होती तेच घडले." आणि त्यांनी शिकार्याला रवाना केले.

एवढ्यात बाळक श्रीकृष्णांना शोधून तिथे येऊन पोचला. श्रीकृष्णांना पहाताच रधातून खाली उतरला आणि कवळ आला श्रीकृष्णांनी दाहकाळा सांगितले- "तू दाहकेला जाऊन सर्वांना सांग-आपल्या वंशातील सर्व लोक मेलेले आहेत बलरामान ही प्रण ठेवल्या आहे, नि माही स्थिति हो अशी आहे. आपण सर्व लोक दाहका सोडून जा. मी शरीर सोडले की

चाढावा

द्वारका समुद्रात बुडणार आहे. माझे बाई वहील तसेच अन्य लोकांनी इन्द्रप्रस्थी जाऊन अज्ञेनाच्या आदर्याला रहाव तू ही सर्व घटना निरुद्धन आ बाणि तान निपटेत बापलं नाकीच जीवन चाखव”

दासकाने व्यपित वंत करणाने श्रीकृष्णाला प्रदक्षिणा घातली बाणि तो द्वारकेला परत आला. तेथे उपसैन बाणि वसुदेव यांच्या शायंकर होक ठेऊन त्याने सर्व बादवांच्या सुत्पुत्री खबर त्यांना दिली सर्व पण छाती पिरोत व आक्रोश करीत यादवांच्या मृत्यु स्थानी पोचले. वसुदेव, देवकी व रोहिणी यांनी आपले पुत्र बलराम व श्रीकृष्ण यांना सोडून काढले. पण ते त्यांना कोठे दिसले नाहीत. याच त्यांना भयंकर दुःख झालं आणि त्यांनी तेथेच आपले प्राण सोडले.

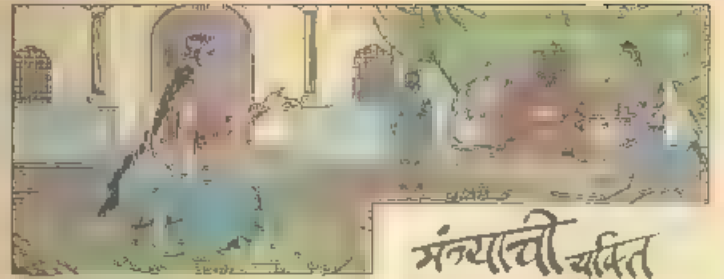
यादवांच्या बावकांनी तेथेच बापल्या नवऱ्यांच्या गरीबा बरोबर सहगमन केले बलरामच्या खर्च बायका ही बापल्या पतीच्या जिवेत भस्म झाल्या वसुदेवाच्या

बायका व श्रीकृष्णाच्या बायकांनी ही अन्य पादव मित्र्याच अनुकरण केले

यानंतर वर्जुन तेथे पडून पोचला त्याने आपल्या तर्क मातेपार्श्वकांनी अन्वष्टि क्रिया संपन्न केली याच वेळी द्वारका नगरी समुद्रात बुडाली केवळ नगरीतील एक सांदर पाण्यावर स्पष्ट दिसू लागले

शिल्लक राहिलेल्या मित्र्या, मूल व वृद्धांन बरोबर घेऊन वर्जुन इन्द्रप्रस्थ येथे पोचला त्याने वज्राचा राज्याभिषेक केला यानंतर पांडव द्रौपदी सह महाप्रस्थाना साठी निघाले

श्रीकृष्णाच्या निर्माण प्या वेळी तेथे ब्रह्मा इन्द्र, अन्य देव, प्रजापति, सिद्ध वप्सरा तसेच विद्याधर हे सर्व आले मार बाकाय विमानांनी भरून गले विमानातून पुढेवृष्टि झाली श्रीकृष्णाने दिव्य विष्णुरूप धारण केले बापल्या वर्जुनमाठी आदल्या हर्षांकड श्रीकृष्णाने एकदा होले भरून पाहिलं आणि सत्य, धर्म धृति श्री आणि कीर्ति सह वैकुण्ठाकडे प्रयाण केले.

मंत्र्याची मुक्ति

प्राचीन काळी अरस्तुतानात एक मुत्तान राज्य करीत असे राज्यकारकायल्या कामात तो नहमी कल्पित निष्काळीनो असे. बापल्या सुखीभ गाविकाय त्याला अन्य काही सुचत नसे त्यामुळे राज्याची स्थिति दिवसे दिवस वांलायत चालली

हवं अधिकारी वर्ग आळशी बनला, सर्व उद्योग व्यवसायांना अवकळा आली, जनतन सर्वत्र निराशा भरून गेली

मुत्तानाच्या पदरी बनेक मंत्री होते. त्यांच्या पैकी काही मुत्ताना भांलख एका-जाराभात मग्न झालेले होते आकांच्या मंत्र्यांच्या मनात राज्याच्या दुर्दयेबाबत काळजी जागून राहिली होती पण ते बलागाणी गप्प रचून रहस्य की खरी गोष्ट मुत्तानांना समजून पत्ली शर

शेवटी एका मंत्र्याने मुत्तनमाता लावच कारण्यासाठी एक नाभी मुक्ति घोषून काढली. एक दिवशी तो मुत्ताना बरोबर आणेत फिरण्यासाठी म्हणून बाहेर पडला. परत संते वेळी अंधार पडला होता त्यावेळी घुबडाच्या खोरडण्याचा आवाज ऐकू आला तो आवाज ऐकून मंत्री पोदा बांवाला आणि अत्यंत काळजीपूर्वक तो मावाज ऐकू लागला

मुत्तानाच्या मोठे बापचर्चे काढले. त्याने मंत्र्याला विचारलं-“बघी ब्रह्मशय, एवढे काय विस्मय ऐकता आहात?”

“हजूर, दोन घुबडांचं आपत्पसात बोलणं चालू आहे. त्यांचा संवाद मी ऐकतो आहे।” मंत्र्याने उत्तर दिले

“म्हज्जे मुत्ताना घुबडांची भाषा समजते? ते काय म्हणत आहेत बरे?” मुत्तानाने विचारले

"पांखा या सवें सोटया मोष्टी मला सुद्धा ऐकवत नाहीत. आपण कशा या ऐकू शकाल?" मंत्र्याने नम्रपणे विचारले.

"जर मला असले तर घुबडांना आपण काँग्रेसी कठोर शिक्षा देऊ. पण ते म्हणतही तरी काय ते फळू वा ना मला!" मुल्तानाने पुन्हा आपली जिजासा प्रकट केली.

"वर नम्र एकाच! ही भुवई आपल्या मुलांच्या लग्ना बाबत जोलत आहेत. जर घुबडाची आई मादी घुबडाच्या आईला हद्दा म्हणून पन्नास ओसाड गावांची मागणी करीत आहे! यावर मादी घुबडाची आई म्हणून पन्नासच काय, मागशील तर पाचवे श्रीसाड गावे सुद्धा देईत! यावर जर घुबडाची आई विचारते पाचवे श्रीसाड गावं तु कशी म देऊ शकशील? उत्तरा-दाखल मादी घुबडाची आई काम म्हणते? आमच्या मुल्तानाच्या राज्यात ओसाड गावांची काय कमतरता आहे बरं." मंत्र्याने घुबडांचा मधितार्थ सांगितला.

मुल्तानाला कळून घुबड की आपल्या राज्याची दुर्दशा आपल्याला द्याऊन देणार नाही मंत्र्याने ही कपोल-कल्पित गण्ट रचली आहे. आनंतर दोघे जण राजवाड्याच्या दिशेने चालू लागले. मंत्र्याने मुल्तानाला विचारलं—"हुजूर,असली जफवा उबवणाऱ्या घुबडांना काय बरं शिक्षा द्यावी?"

"त्यांनी खरी गोष्ट बोलून दाखवली, साबद्ध त्यांना का शिक्षा द्यायची? ती काळा तुम्हाला प्रधान मंत्री बनवतो मुम्ही राज्याचा अशी व्यवस्था करा की घुबडांना हुंड्यादाखल द्यायला एक ही उजाड गाव सापडावच नाही!" मुल्तान म्हणाला.

मग काय त्या दिवसा पासून मुल्तानात लुपच बदल झालेला दिसू लागला आपला एखा आगम सोडून मुल्तान शासनाच्या कामात लक्ष घालू लागला घोड्याच फाळात उद्यांग-व्यवसाय, व्यापार व शेतो यांची लुपच प्रगति झाली राज्यात सुख समृद्धि वाडून सर्व लोक सुत्तान आपले दिवस घालवू लागले.

दापाची कडी

रामभद्र नावाचा एक गृहस्थ जंघोळीसाठी न्हाणीघरात गेला आणि त्यान बातून दाराचा कडी लावली अंघोळीनंतर तो कडी काढायला लागला, वर चूप प्रयत्न करूनही कडी काही उघडेना कुठेतरी बडकली होती ती! तशावेळी रामभद्रला न्हाणीघरातल्या कोपऱ्यात एक हातोडी दिसली त्यात ती हातोडी कडीवर मारली बन् कडी निघाली.

न्हाणीघरातून बाहेर आल्यावर त्याने आपल्या बायको व मुलांना मागितलं- "कडीची दुस्ती करेपर्यंत मुम्ही कोणी नातून बाराला कडी लाऊ नका हं!"

हं एकून रामभद्रचा बाकटा मुलगा सुतापाकडं पळाला; वण त्याला कळलं की सुतार संजाराच्या सावी वेळा आहे आणि त्याला परतायला एक आठवडा तरी लागेल.

मगच बदलण इतकं सोपं नवत!

बुकून रामभद्रच्या मोठ्या मुलाने ती कडी एकदा लावलीच आणि ती उघडायला त्याला लागलं अर्धा तास खटपट करावी लागली. तेव्हापासून घरातलं सर्वजण कडीबाबत सावध राहू लागले.

या घटनेनंतर चारच दिवसांनी रामभद्रच्या घरी कृष्णचन्द्र नावाचा त्याचा एक नातेवाईक पाहुणा म्हणून आला दिसायला तो अगदी बारीक व अतकत होना घरात पाऊल घातल्या बरोबर तो म्हणाला- काह कडक उन्ह पडलय बाहेर! सारं अज धामाने बनयवलय भावं, तेव्हा सर्वांत बगोदर मी अधोळ करतो; तेव्हाच माझा बकबा लागोता होईल! आणि कृष्णचन्द्र थरळ न्हाणीघरात घुसला.

नंतर लग्नेच झालून दाराचा कडी घातल्याचा आवाज आला.

तो आवाज ऐकून रामभद्र तर विस्मयच
बेळा! न्हाणी-घराच्या दाराळा आतून
कडी न घालण्यानदल पाहण्याला बांधक
करायचे तो बिसकून बेळा होता! आता
अर त्याला बाहेर येता न आलं तर बारच
तोडावं लागेल ना!

"काही बघो, हातोडी तर आतच आहे.
तेव्हा कुणचन्द्रा आताच बांधक करून
ठेवतो." रामभद्र म्हणाला.

"दाराची कडी काढता न आली, तर
तेच हाका भारतीय बांधकाला. बगोदर
कालाला आपण राना घाबरून सोडायचं?"
रामभद्रच्या बांधकालांना त्याचे बोलणे ओडून
काढले!

याबद्दल घरातले सर्वजण काहीसे धावकून
बाबत होते. इतक्यात न्हाणीघरातून पुन्हा
कडीचा आवाज आला आणि दार उघडून
कुणचन्द्रा बाहेर आला. वेह्या हसरा करीत
तो म्हणाला-"बांध रे! आता कुठे मासा
पीप खात आला बघा!"

रामभद्रच्या कुटुंबातल्या सर्वांचाच कार
बापचर्य वाटले अन् ते सर्वजण कुणचन्द्रा-
कडे विस्मयाने पाहू लागले! तेव्हा त्याने
विचारले-"अरे, माहे काय आनंद?
न्हाणीघराबरोबर जे राहून तुम्ही सर्व
मासाकडे असं गहात आहात की बणू काही
एकाच बूट सगोर उभं आहे तुमच्या?"

"अं, अं, तसं काही नाही!" बाबत
रामभद्रने विचारले-"आंधोळ करतावा
काही बास तर नाही आला तुम्हाला?"

"हे पहा लोक तर प्रवासात काही बास
बर्गरे आल्याबद्दल विचारतात, अन् तुम्ही
ओक आंधोळीच्या बासाबद्दल विचारता
आहात! मला नाही कळत की आंधोळ
करताना कसला आला आहे बास न
बोस!" आंधोळाने कुणचन्द्रा म्हणाला.

हे ऐकून, आपली चूक लक्षात येऊन
रामभद्र गप्प झाळा. त्याला घनातल्या
मनातल्या वादलांची कडी आपोआपच
नीट आली बघावी. त्या दिवशी रात्री
उकाड्यामुळे पुन्हा आंधोळ करताना

रामभद्रने दाराला आतून कडी घातली.
पण ती उघडताना त्याला खूप बास आला.
न्हाणीघरातल्या येऊन कुणचन्द्रा
विचारले-"अरे रामभद्र, हा हातोडीचा
कसला आवाज येतोय आतून? तू करतोयस
तरा काय आत?"

ओठचा कष्टाने कडी काढून रामभद्र
म्हाणीघरातून बाहेर आला आणि म्हणाला-
"या दाराची कडी निचडकी आहे. ती
बुस्त करायची म्हणली, तर सध्या सुतार
मावात नाहीये. कडी उघडायला बास
होतो, म्हणून हल्ली आम्ही सर्वजण आतून
कडी न घालताच आंधोळी उरकतो. तुम्ही
माव सकाळी आरमात कडी घालून
उघडलीत, म्हणून मला वाटलं की ती
आपोआप ठीक झाली बघावी. तुमच्या
नशिबानेच ती म्हण उघडली गेल आहे,
की तुमच्या या असक्त दिसणान्या शरिरात
इतकी राकट आहे-हेच मला समजत
नाहीये! मला तर अजूनही ती उघडायला
खूप बासच होत आहे!"

"ओहो, असं झालं होय?" असे म्हणून
कुणचन्द्रा को को हसू लागला.

"हसायला काय मालं तुम्हाला? अरे
कारण तर सांगल की नाही?" हेराण
होत रामभद्रने विचारले.

आपलं हसं बांधून कुणचन्द्रा बोळू
लागला-"मी तर असं अगदी लकडा
भाणून आहे. बांधकाला घरी माझी सर्वजण
तर उघडतात. आमच्या न्हाणीघराची
कडीही बशीच बांध बसते. घरी सर्वजण
म्हण उघडतात ती, पण मला माव फार
अगडाच लागत तिच्याशी! सगळ्यांचं
चिडवणं टाळावं म्हणून मी आतून कडी न
घालता, नुसताच कडी घातल्यासारखा
आवाज करतो. मला ती संबधच आली
आहे, म्हणून मी इथेही तसंच केळं
सकाळी!" असे म्हणून तो पुन्हा हसत
सुटला!

कडीचं हे रहस्य कुणचन्द्राच्या तोंडून
ऐकून रामभद्रच्या घरातल्या सर्वांचीच
हसून हसून पोटां दुसू लागली!

राष्ट्रवाचनशौच

एका गावात एक शेतकरी रहात असे. तो व त्याची पत्नी - बोधही फार धार्मिक वृत्तीचे होते. पण त्यांना कुठे जास्त असल्यामुळे खूप मेहनत करूनही ते मुलांना द्यायला केवळ कांजोच वेळ शकत असत. एकादा वेळी कधी बराच डगळ शिजली किंवा पोळ्या करता बाण्या तर 'बरात भेजवानीच झाली' असे वाटे त्यांना.

अशा प्रकारे अन्नाच्या दार्या-दाण्यासाठी रखडत असतानाही घरी कुणी मालं तर त्याला काही न काही खायला घातल्या-शिवाय ते कधीच रवाना करीत नसत.

एके दिवशी त्या कुटुंबातले लोक जेवणाला बसले; इतक्यात एक मुकेलेला भिकारी त्यांच्या दारी माला. शेतकरी व त्याच्या पत्नीने आपल्या वाटणीच्या कांजीचा बर्बा-बर्बा हिस्सा जाणूला घाडून त्या भिकाऱ्याला दिला. बराचसा टेकल्यासारखा

दिसणारा तो भिकारी कांजी प्यायला; तेव्हा त्याला असं वाटलं की, आपण जणू काही जमूनच पीत आहोत. शेतकऱ्याला तो प्रबलतेने म्हणाला - "ज्या भांड्यात तुम्ही ही कांजी शिजवलीत ते इकड आणा, मी त्याच 'वक्षयपात्र' बनवून देतो."

शेतकऱ्याच्या बायकोने भांडं आणून भिकारी कांजी मन्न पुटपुट लागला. ते संपल्यावर भांड्यावर आकण ठेवून त्याने ते शेतकऱ्याला देत म्हटलं - "यापुढे तुम्हाला कधीही खासलाप्यायला कमी पडणार नाही. राजाच्या जेवणात बनणारा प्रत्येक पदार्थ तुम्हाला याच भांड्यातून मिळत राहील."

शेतकरी जोडप्याचा भिकाऱ्याच्या बोलण्यावर शिन्वास बसला नाही, पण या रूपाने भिकाऱ्याने आपल्याला आज

संगितले. नंतर तो म्हणाला - "बाबावो, वाहू ते मुकाट्याने खाऊन घ्या, पण आम्हाला कृपार करून कमलें मन्न-बिन्न विचारू नका!"

पंधावळीवर वाढलं जात असलेले पदार्थ पाहूनच वेधोतर करून आलेल्या राजा व मन्त्र्याने बोटखले की हे पदार्थ तर राजवाड्यातलेच आहेत! खरे तर ते जेवणासाठी तिथे नेलेच नव्हते. म्हणून त्यांनी शेतकऱ्याला विचारलं - "मोठ-मोठ्या पन्नावानाही अप्राप्य असे हे पदार्थ तुमच्या घरी बसे काय?"

"हणू कफन यला असलं काही विचारू नका." शेतकरी म्हणाला.

नाइलाजाने शेतकऱ्याने सगळी हकीकत सांगितली त्यांना! ते ऐकून राजा रामाने ताल झाला. तो उडून उभा राहिला आणि हातातल्या छरीने त्याने मातीचं ते भांडं फोडून टाकलं! ताचवतीन मन्त्र्याला बरोबर घेऊन तो शिवून निघून गेला.

शेतकऱ्याची बायको ते तुकडे गोळा करीत छती पिटून घेत रडू लागली.

"अग, मय्य बस ना! आपण पहिल्या-पासून बोवच असलं जेवण जेवत आलोत! आपणानून आपलं जीवनभूष सपलं हे खरं, पण आपली कांजी किंवा पेज तर कुठे गेली नाही ना? काही काळजी नको करूत तू."

शेतकरी आपल्या बायकोचं आन्वजन करू लागला.

मातीचं भांडं फोडून टाकून राजा राजवाड्यात परत गेला. पण त्याला व मन्त्र्याला त्यावेळी जेवणासाठी मुद्दपाक-धान्यात अन्न शिल्लक नव्हतं.

"महाराज, पदार्थ चुकीवर असतानाच नाहीसे होत आहेत. वाटलं घर आपण भांडी तपासून घ्यावीत. बाहेरून भांड्यांवर काजळी बरकी आहे, पण अक्षुण ती अगदी स्वच्छ आहेत पहा! प्रत्येक पदार्थ तार-तार पाच-पाच वेळा छिन्नत घातला, पण दुसऱ्याच क्षणी सुलीवरने पदार्थ नाहीसे होत आहेत." माचारी म्हणाला.

राजा शेतकऱ्यांच्या बरीही येवळा नव्हता, म्हणून मन्थाने आपल्या बहून राजपरिकारासाठी येवण पाठवले, पण राजवाड्यात येताच ते पवारंही गायब झाले !

राजाच्या अक्षात येऊन नुकते की, आपण जो मन्थाय केला त्याचंच फळ आपल्याकडे असं भोगावं लागतंय. मग काय ! मन्थाना दरोबर घेऊन तो पुन्हा शेतकऱ्यांच्या बरी गेला. अन् शेतकऱ्यांच्या पायावर सोटागण घेत तो म्हणाऱ्या- "रागाच्या बरात मी तुला जो अपराध केला आहे, त्याबद्दल क्षमा कर मला ! मी तुला मातीचं भांडं फोडून टाकलं, त्याचं परिमार्जन म्हणून मी तुला खुरशी खमीन हनाम देतो; आणि आजपासून माझ्या मुदपाकसान्यात जे पदार्थ शिजवले जातील, त्यातले अर्धे तुझ्या बरी पाठवले जातील. पण तू आमच्याला भुकेने मारू नकोस" असे म्हणून त्याने शेतकऱ्यांना विनवले. शेतकरी चाबकन म्हणाऱ्या- "महाराज,

मी जाणून घेऊन आपला कोणताच अपराध केलेला नाही. भांडं फुटल्यामुळे भाजी मायको रडू लागली, तर मी तिची समजूत काढली कि आपण कांजी किंवा पेज पिऊन आपलं पोट भक्त पहिल्यासारखं. वामत्यावर काही. मन्थाय झालाच असेल तर नक्की विश्वास ठेवा की तो माझ्याकडून झालेला नाही. आपणांना कोणी क्षमा करून शकेल तर तोच सज्जन माणूस, ज्याने मला ते भांडं दिलं होतं."

राजाने शेतकऱ्यांच्या जेव्हा असं म्हटलं, की माझ्या स्वयंपाकातले अर्धे पदार्थ मी मी तुला पाठवीन-तेव्हाच इकडे राजवाड्यातल्या मुदपाकसान्यातले पदार्थ बांडपात तसे राहू लागले ! राजाकडून जमीन मिळाल्यामुळे शेतकरी जाता तुळाने आपली कालकमणा करू लागला; पण तरीही रावमहालाकडून दोन्ही वेळीच अन्न त्यांच्याकडे पाठवले जात राहिलं. अशा प्रकारे पुढच्या तीन पिढ्यांपर्यंत ही अन्न पाठवण्याची प्रथा चालू राहिली.

आधिर्वाद दिला, असे त्यांना वाटलं. रात्री कांजी वनवण्यासाठी शेतकऱ्यांच्या बायलांनी बांड्याचे साकण उघडले तो काय ! त्यातून मुशास पदार्थांचा नुवान आला. खरोखरीच राजावरच जेवण मिळाले सगळ्या !

त्या दिवसापासून शेतकऱ्यांच्या घरचे सर्वजण रोख राजभोजन जेवू लागले. इतकेच नव्हे, तर आपल्याकडे येणाऱ्या अतिथींनाही तेच जेवण दोषे बाहू लागले. येणाऱ्या अतिथींना हात जोडून शेतकरी इतकंच विनवत असे की- "वातांनी, आम्ही ज वाहू ते मुकाट्याने खा; पण त्याबरोबर आमच्याला काही प्रदल-विस्त मान द्याचू नका !"

इकडे शेतकऱ्यांच्या घराची ही हकीकत, तर तिकडे राजाच्या मुदपाकसान्यात निराळं काही घडत होतं ! तिथले पदार्थ रोग कसे होते ! ही गोष्ट प्रथम रागाच्या मुख्य आवाऱ्याच्या अक्षात आली. बाचाऱ्याला प्रथम वाटलं की हा एकाद्या बाराचाच ठळीग अक्षाना पण पाळत ठेवूनही घोर काही सापडला नाही. शेवटी त्यानं ही विचित्र गोष्ट राजाच्या कानां मातली. राजाच्या मावर प्रथम विश्वासच बसेना, पण त्याने लोट चौकशी करवली तेव्हा ते खरेच असल्याचे आढळून गेलं. खरोखरीच शिजवलेले पदार्थ कमी होत होते !

राजाने ही गोष्ट मन्थ्याच्या कानांवर धातली. मन्थानेही पडताळून गोष्ट खरीच असल्याचे जाणलं. राजपरिकाराची संबंधित असणाऱ्या अशा प्रकारच्या गोष्टी कधी गुप्त रहात नाहीत. कर्णोपकर्ण तगरात सर्वांना ही गोष्ट समजली. दुसरोकडून ही हुन्नीकतही फेसालकी की एका साऱ्या शेतकऱ्याच्या घरी अतिथि सोफांना फार उत्तम जेवण मिळत असत ! या दोन्ही बातऱ्या जुळवल्यानंतर जो निष्कर्ष निघत होता, तो असा की, राजाच्या मुदपाकसान्यातले घटत जाणारे पदार्थ या शेतकऱ्याकडेच जातले. ही बातमी राजा व मन्थी यांच्या ऐकण्यात गेली.

मन्त्र्याने चौकशी करून राजाकडून म्हणजे—
“महाराज, मी शेतकऱ्यांच्या बाबतीत चौकशी करवली. हा शेतकरी आपल्या नगराच्या टोकाशी असणाऱ्या एका झोपडीत राहतो. तो अतिशय गरीब आहे, पण लोक म्हणतात की तो एकाद्या येसासारखा आहे. ही गोष्ट मात्र अविश्वसनीय आहे, की तो रोज राजवाड्यात घुसून मुदपाकसाऱ्यातून अन्न चोरून नेत असावा! तो जर सुप्तपणे असा राजवाड्यात घुसू शकत असेल, तर केवळ जमातीच पोरी काय म्हणून करील? काही किमती आगूधन किंवा घन भोसले आपले सर्व आयुष्यच आरामात नाही चालवू शकणार? जन्

घोन्ही नेऊन अन्न चोरण्यासाठी अत्यंत वेळी राजवाड्यात फिरणं ही सामान्य गोष्ट नव्हे!”

“तरीही आपण जर एक दिवस त्याच्या घरी जाऊन तिथलं अन्न चोरतो, तरी खरी गोष्ट आपल्याकडून कळून चुकल की नाही? असं कळतं की त्याच्या घरी ओ कोणी अतिथि वाईल, त्याला तो जेवण बिल्यापाचून तिथून जाऊ देत नाही!” राजाने मुचबलं.

या दीर्घप्रमाणे राजा आणि मन्त्री दोघावर मोठमोठ्या तगड्या ठेवून अन् हातात छड्या घारण करून सर्वांची तजर चुकवून पायीच निघाले. काढेर पडण्यापूर्वी आज मुदपाकसाऱ्यात कोणकोणते पदार्थ खिन्नवले जात आहेत हे त्यांनी जाणून घेतले होते.

इकडे शेतकऱ्याकडे सर्वजण जेवायला नक्षायच्या तयारीतच होते; इतक्यात हे दोन अनोळखी पाहुणे तेथे पोचले व म्हणू लागले—“आम्ही दोघं सेनारच्या गावचे रहिवासी आहोत. आज दुसरी इथे पोचत आहोत. आम्हाला जाता थोडं जेवण मिळू शकेल काय सुमण्याकडे?”

शेतकऱ्याने उठून मोठ्या प्रेमाने दोघांचं स्वागत केले, जेवणासाठी दोन पत्रावळी मांडल्या आणि बायकोला ताडामळा

चांदोबाच्या शेतकऱ्या

पनामावर हल्ला

आरामात सैनिक पाहून नातलगारा जिव्हलक जमराज अँटोनिओ नोरिएगा वाला त्याच्या परराष्ट्रकड वाली मोठ्यासाठी अमेरिकेने जेवण दिवसेंदिवस २० तारखेला पनामावर हल्ला केला. नोरिएगाच्या नेतृत्वाखाली सत्तेच्या नियंत्रण-कोटि चिरोघी पक्षाचा नेता एन्डोरा वाचा जय झाला. परंतु त्याच्या इच्छा अधिकारपुढे योग्यदृष्ट्या नोरिएगाचे वधारे दिला व स्वतःच अधिकार हुल्लपट करून घेतला.

नोरिएगाचे हे प्रत्यक्ष अपराधपूर्ण वधकीच आहे; परंतु एकाद्या परराष्ट्र देशाच्या आंतरिक वातवरणात इतक्याच कटावचा अमेरिकेला काहीही हक्क नाही, असे म्हणून जगातल्या जनकलजक सर्वच

देशांनी अमेरिकेच्या या हुत्याता विरोध व्यक्त केला.

नोरिएगा हा केवळ निमलकच आहे असे नव्हे, तर योग्या सहा वर्षांत त्याला विरोध करणाऱ्या सर्वच लोकांनी त्याने पायमल्ली केली व त्याला घुग लायली चिला. याचरोबरच आपला अधिकार पाहू जेवणासाठी त्याने जगातील तडण पिढीने जीवन नरकवृत्त बनवणाऱ्या वधकीच्या पदार्थाच्या जागतागिरीतिल करोडो घाते निळवले. या संघर्शात जमेरिकेच्या उद्योगकांचे असे म्हणणे आहे, की नोरिएगाच्या या अनुचित छुपाणा क्षात्रा ज्ञानप्यासाठीच अमेरिकेने पनामावर हल्ला केला.

